

MATIJA POLJAKOVIĆ

KAO
SUNCOKRETI

DRAMA U TRI ČINA

MATICA HRVATSKA

MATICA HRVATSKA
MALA KNJIŽNICA III.

MATIJA POLJAKOVIĆ

KAO SUNCOKRETI

DRAMA U TRI ČINA

*Mramor - Kuzin Srećko,
na rujačeginske vjerske*

Aut. 14.VI/1968

Matija

IZDANJE MATEMATIČKOG
ODJELA
KATOLICKE
UNIVERZITETNE
KUTUPE

1952
MATICA HRVATSKA
ZAGREB

INSTITUT „IVAN ANTUNOVIĆ“

Br.: 1209

SUBOTICA

KNJIŽNICA „IVAN KUJUNDŽIĆ“

KAO SUNCOKRETI

LICA

PETAR BERTIĆ, odvjetnik blizu šesdeset godina; niži od žene; neupadljivo ali otmjeno odjeven

ANA BERTIĆ rođena SZATMÁRI-ZSOLDOS, njegova žena, četrdeset i osam godina

ZORAN BERTIĆ, njihov sin, dvadeset i devet godina, svršeni pravnik; lijep, kao pojava simpatična, privlačna

EVA BERTIĆ udana GORŠIĆ, njihova kći, dvadeset pet godina; ležernost joj pomalo namještena, ali poslije Petra najprirodnija

OLGA BERTIĆ rođena GRÜN, žena Zorana, dvadeset i pet godina

GORŠIĆ DRAGAN, njihov zet, trideset i pet godina; krupan, športski tip

STIPO BARIĆ, bivši Olgin šofer

STANKA, djevojka u kući

MARIJA, starija žena, kućna pomoćnica

MARA, prijateljica Zorana.

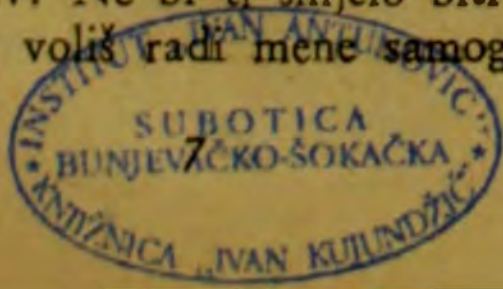
Prvi čin odigrava se u proljeće 1946, a drugi i treći u jesen iste godine, neposredno jedan iza drugog.

PRVI ČIN

Mjesto radnje je ukusno i bogato namještena radna soba Zorana Bertića. Namještaj je ravnih linija, crni furnir. Stol za pušenje, s foteljama, stol za pisanje, te potpuno zatvoren velik ormar, to je sav namještaj. Na zidovima svega dvije slike i jedna fotografija na pisaćem stolu. Pod je pokriven sagom, a teška je zavjesa na prozoru od istog materijala kao i prevlaka na namještaju, tamnocrvene boje. U dnu, s lijeve i s desne strane, vrata, a među njima kamin. Desni zid je ogroman prozor, a s lijeve strane su treća vrata. Jedno prijepodne radnog dana oko osam sati.

1

*Zoran (izlazi s Marom iz sobe s lijeve strane):
Hajde, smiri se, dušo. (Kad vidi da će opet zaplakati, otme mu se nervozan pokret. Skida joj rubac s očiju i kad ga ona pogleda, on je opet ljubazan i nasmijan. Uhvati je za miške.) Maro, draga moja, ne budi dijete. Kako možeš sumnjati u moju ljubav? Ne bi ti smjelo biti krivo, što želim da me voliš radi mene samog. Pa, reci,*

ne ruši li se iluzija u čovjeku kad... Konačno, nisam li dao?

Mara. Molim te, Zorane, ne spominji mi više. Najradije bih ti odmah sve vratila, pa bilo mom Mišku što mu drago.

Zoran. Ne, ne, dosta toga! Zašto da zaoštravamo taj naš nesporazum? (*Osjeća se, da je se već želi osloboditi.*) Glavno je, da te doista mnogo volim. Zar se tome baš ništa ne raduješ?

Mara. Kako da ne.

Zoran. Molio bih to malo veseliije.

Mara. Hm! (*Nasmiješi mu se, i krene van.*) No, svakako, hvala ti. Čim budem mogla, vratit ću ti.

Zoran. Ni riječi više o tom novcu, ni riječi više, draga! (*Izlaze.*)

2

Marija (*nosi sag sa Stankom, a Stipo im otvara vrata*). Pa da, kako to već tvoji misle! Jest, odmah je vrag s rogovima, čim ima nešto. Pa reakcija i neprijatelj, pa zločinac i gulikoža...!

Stanka. Eto, vidite, družo Bariću, tako sad ona meni po cijeli bogovetni dan: nabraja i samo nabraja!

Marija. Reci, Stipo, zar ne moram? (*Namještaju sag.*) Žena mladoga gospodina odvedena u logor, tamo je sirotica i nestala; gospodin miran kao jagnje, a stari kao da su anđeli s neba...

Stipo. Je li iz onog gornjeg ili donjeg?

Marija. Hajde, ti sad ćeš mi još i ti? I zadnju bi košulju dali sa sebe...

Stipo. Dame više ne nose košulje.

Marija. Ti! Još da me i ti ljubiš? Zar si zaboravio, kako ti je bilo, dok si bio šofer kod mlade gospođe?

Stipo. E, pa, bože moj, ako će ovi baš sve da naslijede iza sirote Olge, ne će valjda još i njenu narav! Da je ona bila žena kakvu...

Marija. Ali ova guska još ni to ne vjeruje!

Stipo. Kad je nije znala.

Stanka. Ama, što ste se baš mene prihvatili? Nit ih tužim nit im sudim...

Marija. Ali ja hoću da branim pošten svijet! Jesi li razumjela? Ja hoću! Jest, što bi ti, da pobjegnu iz svoje sirotinje?

Stipo. Jujuj, ne će vrag iz svoje kože, dok ga ne istreseš!

Marija (*Gotovi su. Skupljaju pribor koji je ostao iza čišćenja, pa se spremaju da pođu. Nasmijana udari Stipu, pa*): Vi, vi ste vragovi, vi koji mislite da ćete bolje urediti ovaj svijet nego što ga je dragi bog! Da znaš samo: on te stvorio takvog golju, tako je htio, pa će tako i ostati.

Stanka. Ako je već goljo, je li bar pošten?

Marija (*izlazi za Stankom.*) Lud, lud...! Kad je lud i pošten jedno te isto.

Stipo. Nema što, i poslovice se moraju mijenjati...!
(*Nasmijan klima glavom za njima. Čeka. Pogleda na sat, žuri mu se. Odmahne rukom, pošao bi, a u to ulazi Zoran.*) No...! Ja sam već htio poći. Žuri mi se, gospodine doktore.

Zoran. Oprostite, Stipo, morao sam... Što ne bi sjeli?

Stipo. Imam mnogo posla... Pa?

Zoran (sjeda na rub fotelje.) O meni se radi, Stipo. Otac mi je rekao: najbolje je, ako se savjetuješ s drugom Barićem... Eto, Stipo, trebala mi je karakteristika. Pomislite: dali su mi nepovoljnu! Nepovoljnu, i to meni!

Stipo. Je li?

Zoran. Da sam kao drugi, da sam sebe hvalio, sigurno mi se ne bi to desilo. Molim vas, o meni dati nepovoljnu karakteristiku. O meni, koji sam bio vezan za Pokret, davao novčanu pomoć...

Stipo. Vi...? Pa što ne napišete žalbu?

Zoran. Ali! Znate, mislio sam, ne bi li vi mogli koju lijepu riječ...? (*Kad Stipo niti odgovara niti mu se vidi slična nakana.*) Naime, živa se riječ mora čuti, napisana se može i baciti...! Mislio sam, vi ste moju nesretnu Olgu skoro bolje poznavali od mene...

Stipo. Da, gospođa Olga je bila divan čovjek.

Zoran. Bezuslovno! I odnosila se prema vama...

Stipo. Jest, sestra se ne bi ljepše.

Zoran. No, vidite! A baš: nit vam je rod nit pomozbog...! Naime, mislio sam, vi imate drugove...! (*Zastane i nastavlja gestima.*)

Stipo. Dobro. Ja ću im vrlo rado reći, da još jednom provjere vaše podatke, ako mislite da vam je tko podvalio.

Zoran. Ali, ali! I sami znate, da će taj, koji me je već jednom ocrnio, opet prljati. Zato sam i nemoćan... Jest, i to sam vam htio reći, ja ću

vas vrlo rado nagraditi, čim se ostavinski postupak iza Olge završi. Ja znam, da joj je to i bila želja...

Stipo. Oh, ne, ne, hvala. Gospođa Olga mi je toliko nadavala...

Zoran. Nikad nije previše onom tko to i zaslu-
žuje! Nego, i to sam vam htio reći: ja doista
ne nalazim razloga, zašto mi Olgine vrijednosti
ne biste predali prije okončanja ostavinskog po-
stupka? Zar ne, okončanje je i tako samo pitanje
dana...

Stipo. Ne, ne! Vidite, ona je meni vrijednosti
predala na čuvanje. Strpite se tih nekoliko dana.
Neka sud kaže kome da predam. Vi mislite da
je vaše, a ja sam vam rekao što je Olga htjela...

Zoran. Ali! Pobogu, čovječe, ja sam joj jedini na-
sljednik!

Stipo. Znam, znam. Ali ja bih da mi to i sud
kaže.

Zoran. Naravno, neću ja da vi išta uradite protiv
svoje savjesti, ali, eto, znate... često mi se već
pričinja, kao da se od mene tuđite. I, čini mi
se, da je to otuda, što je Olga navodno nešto
govorila protiv mene.

Stipo. Ne, ne! Jest, rekla je, da vam se ne će po-
vratiti, ako živa bude došla iz logora. Naravno,
to su bile riječi očajanja: krivo joj je bilo, što
ste nestali s kolodvora.

Zoran. Pobogu, ja sam išao da tražim pomoć za
nju. Sve sam moguće preduzeo, da je spasim
logora. Pa zar mogu da odgovaram pred svojom
savješću?!

Stipo. Naravno, naravno.

Zoran. Ja sam... (Zazvoni telefon.) Oprostite
druže Bariću, samo jedan čas.

Stipo. Ne, ne, oprostite mi. Moram na posao.
Bolje da drugi put navratim. Doviđenja. (Odlazi.)

4

Zoran. Pa... doviđenja i hvala... (Požuri telefonu.) Halo. Oh, da, ja sam, druže sekretaru. Zdravo, zdravo. Kako ste mi?... Ali! Ja ću doći do vas, zašto biste se vi trudili... Tu ste u blizini, uskoro ćete? Odlično, dočekat ću vas s kavom... Doviđenja, do skorog viđenja... (Kad je ostavio slušalicu, ne diže ruku s nje. Zamislio se i uznemirio. Uzme slušalicu kućnog telefona.) Mama, gdje je stari?... Ma gdje ga uvijek vrag nosi, kad mi najviše treba...! Imaš pravo, nije način, ali ga doista hitno trebam... Dobro, dobro, oprosti. (Ulazi u sobu s lijeve strane.)

Petar (čim je Zoran izašao, on ulazi na lijeva vrata u dnu. Čita knjigu. Stane. Nasmiješi se i čita dalje. Pogledom nađe buffet, čita i prilazi. Otvori, natoči čašicu konjaka i ispija. Ponovi. Sjeda u fotelju i čita.)... Khm...! Khm...!

Ana (ulazi na ista vrata.) Stari, Zoran te je tražio.

Petar. Tu sam. Dobro jutro, mamice.

Ana. Jesi li popio svoju kavu?

Petar. Čak. i dvije.

Ana. Znači, konjaka si pio.

Petar. I kavu.

Ana. Naravno, crnu. (Sjeda.) Kad se već truješ, da mi se bar ne tužiš. Što to čitaš, stari?

Petar. Da ti kažem? Hm, izopćit ćeš me iz kuće.

Ana. No?

Petar. Komunistički manifest.

Ana. Komunistički? Što će ti to?!

Petar. A što si ti svaki čas u crkvi? Moda i ovo, moda i ono.

Ana. To je već zajedljivo! Molim, ti ne vjeruješ, to je već tvoja stvar, ali da me stalno...

5

Zoran (Ulazi.) Tu si, stari? Ljubim ruke, mama...

Kako si, stari?

Petar (dok je Zoran prišao majci i poljubi je): Ja odlično. A mama ti se već ljuti.

Zoran. Što si opet zgriješio?

Petar. Ljuti se, što joj crkvu spominjem.

Ana. Molim te...

Petar. No, no, ne ljuti se, mamice. (*Ljubi joj ruke.*)
Priznajem, kriv sam.

Ana: Ah, ovaj tvoj otac...! Nego, Zorane, vidjela sam, imao si ranu posjetu.

Zoran. Jest. Naime, bila je gospoda Mara i...

Ana. I ne doliči, sine, žene dočekivati ovako poluodjeven. Mreža ti na glavi, nisi se ni...

Zoran. A što sam mogao, kad mi je prosto uletjela u sobu. Opet neka neugodnost s njenim mužem...

(*Uzeo je u međuvremenu knjigu, koju je Petar čitao.*) A što ti je ovo, stari? Šta će ti to?

Ana. I ja sam ga baš pitala.

Petar. Šta će? Hh! Ja čitam, jer hoću da znam, što nam još ovi spremaju. Ja se prosto ne dam iznenaditi.

Zoran. No, doista velika utjeha.

Petar. Hej, sine moj, dobar odvjetnik unaprijed treba da zna, kakve će još brige i nevolje snaći njegove stranke. Od nečega se mora živjeti. A što ti je odvjetnička kancelarija? Institucija gdje ljudi za manje ili više honorara odlažu svoje brige i nevolje.

Ana. Čuješ, sine? Ima što da naučiš od svog oca!

Zoran. Čini se! Je li, stari, što da radim, ako me pozovu u Narodnu frontu?

Petar. Tebe? Tm! Nisu li ti već jednom izdali nepovoljnu karakteristiku? Ako te pozovu: poleti, poleti!

Zoran. A što bi mu rekli prijatelji da dođe do nečega?

Petar. Ostavi, mama, te naše prijatelje, koji iščekuju atomsku bombu! Kad budu vidjeli da ne djeluje, i oni će poletjeti na ova partizanska kola, makar da još pomalo tresu.

Zoran. Znači, ti misliš da na vrijeme osiguram sebi mjesto.

Petar. I da ga sačuvaš! U vlaku će čovjek još kadikad i prepustiti svoje mjesto, ali u životu samo budala.

Zoran. Znači, ti ne vjeruješ u rat.

Petar. Pa? Ako i dođe? A ako ne dođe? Zar dotle sjediti skrštenih ruku? Zapamti, pametan se čovjek ne zavarava, već čita; pametan se čovjek ne odaje tlapnjama, već računa; pametan će čovjek uzeti ovu knjigu, pročitati će je, ocijeniti situaciju i...

Stanka (*pojavi se u vratima u lijevom dnu. Kad joj Ana klimne glavom, ona izlazi.*)

Ana (*pođe za njom.*) Ne, ne! Sve je ovo lakomisljeno i nepromišljeno. Sa smećem raditi, a ne uprljati se? Ne, ne! (*Izlazi.*)

Zoran (nasmijan, za Anom): Mama, mama...! Dobro, stari, što misliš, što bi bilo realno, da čovjek u ova vremena poduzme?

Petar. Što? Prvo i prvo, treba da smo s time načistu, da se ulaznica u ovo društvo skupo plaća. Diskriminacija i tu postoji: proleter buržuj!

Zoran. S time sam ja načistu. Ali, eto, kako bi se ti ponio, da dođeš među ljude koji danas nešto znače?

Petar. Bar da imam prilike.

Zoran. Dobro, recimo da govoriš s predsjednikom Fronte?

Petar. U prvom redu bih se trudio, da mu postanem simpatičan; zatim koristan i vrijedan; a na koncu, nezamjenljiv. Ne, ipak ne toliko, ali potreban. Da! Potreban! (*Pogleda u svoj sat.*) Oho, mene čeka Stanić. Moram u kancelariju. (*Krene.*)

Zoran. Samo još jedan čas... A zatim?

Petar. Treba biti skroman čak i po izgledu. (*Pokaže mu na njegovo odijevanje.*) Nastup treba da ti je učtiv, pristojan i nenametljiv. Ne brbljati, već slušati; ne govoriti da si komunista, već da ih simpatiziraš. Govori o njihovoj borbi, ali napomeni da te interesira i narodnooslobodilačka borba Kine... Dao sam ti onu knjigu o Kini. Zašto je ne čitaš?

Ana (ulazi. I kad je uzbuđena, daje izraza svom negodovanju više konstatirajući.) To nije pilež, to su švračići. Pročitajte zakupni ugovor, pa ćete

vidjeti kakvu ste nam pilež dužni dati u arendu. (*Govorila je nekom u predsoblju, pa sada zalupi vratima za sobom.*)... Prosto čovjek ne bi vjerovao, da je isti s onim od prije oslobođenja. Ha! Svinja seljačka.

Zoran. Molim te, mama, ostavi sada to. Vidiš da razgovaramo. (*Kad vidi da će se uvrijediti*): Oprosti, sjedni malo... Znaš, stari, nije to baš jednostavna stvar!

Petar. Jest, nekada si vjerovao, da su komunisti nekulturni očajnici. Hm! Da, da, teoretiziranja Marks-Engelsa nisu samo dio nastavnog plana na Pravnom fakultetu! Znala je to policija i bez pravnog znanja...

Zoran. Veliš, zato su se pametni i dosjetili i progurati Zakon o zaštiti države!

Petar. Hja, ja, dosjetili se, da nam komunisti spremaju bučan pogreb! Ukorijenili se, jačale im žile, razgranali se... Osjetio sam ja, da se oni ne mogu više zbrisati!

Zoran. I opet si dozvolio, da me iznenadi?

Petar. Ako se ne varam, ovo bi bilo neko spočitavanje. Ne, ne, sine, pa otkud sam ja u ono vrijeme mogao i pomisliti, da će se Olga udati za tebe? A pogotovo, da ćeš joj ti biti jedini nasljednik! Što bi se, konačno, sve ovo nas ticalo, da sad nemaš brige s Olginom imovinom? (*Uzeo je fotografiju Olge.*) Rasna Jevrejka. I baš da se nitko od njenih ne vrati! Pa da se tko i vratio, imaš oporuku: ti si njen jedini nasljednik voljom božjom i mojom! Hm!

Zoran. Tako mlada, lijepa...

Ana. Vjerujte, i ja je svaki dan sve više žalim, makar da je..!

Petar. A koliko si se samo protivila da se Zoran njom oženi.

Ana. Protivila, protivila! Odustala sam od želje, da nam se Zoran oženi Editom, koja je, konačno, ipak društveno...

Petar. Imala prezaduženo imanje.

Ana. Dozvoli, ipak je Olga bila Jevrejka! Zar nisu moji imali pravo kad su govorili, da treba paziti koga ćemo primiti u porodicu?

Petar. Jest, jest, da se ne bi okrnjio ugled porodice plemenitih Szatmári-Zsoldosevih, koji se još uvijek sjećaju, da su imali neku psećiju kožu ispisanu kojekakvim glupostima.

Zoran (kad je vidio, da je Ana uvrijeđena pošla):
Ali, tata! Doista je već previše ove tvoje..!
(Zadrži Anu.)

Petar. Hajde, mama, ne uzimaj baš sve k srcu! (Poljubi joj ruku.)

Ana. Zapamti, Petre, ne ponosim se ja nikakvim plemstvom mojih, već njihovom plemenitošću. Kultura, koju smo primili od njih...

Zoran. Apropo, oprost, mama! Kad je već riječ o kulturi, što misliš, tata, hoće li ovi poći i dalje od agrarne reforme?

Petar. Sine, sine, koliko sam ti puta govorio: pođi u koju knjižaru i kupi sve knjige koje započinju sa: komunistički, materijalistički, marksistički, lenjinistički! Pa što misliš, zašto ovi traže izvještaj o kapacitetu Olginih kudeljara i o špiritani? Budi uvjeren, da će ih nacionalizirati!

Ana. Oduzeti? Ma, isključeno! S kojim bi pravom?!

Petar. S onim, mamice, što bi i oni voljeli da imaju nešto takvo!

Ana. I ti još nagovaraš Zorana, da im ponudi svoje usluge, prosto da im se priključi?!

Petar. U ova vremena nije dobro biti bez zaštitnika.

Ana. Zorane, pusti neka ti sve uzmu, ali ni blizu k njima!

Petar. Baš sve da uzmu?! I kuće i sve što ima?

Ana. Ma s kojim bi pravom?

Petar. Vidi, mama, vrag bi znao što se još može izroditi i u ostavinskom postupku. A ja nemam ni malo volje, da tamo nastupe komplikacije. I, pamti već, u ova vremena ni stotinu prijatelja nije mnogo, a jedan je neprijatelj i previše! To što su mu odbili da izdadu povoljnu karakteristiku, to mene opominje na oprez. A i vas bi trebalo. *(Toči sebi rakiye.)* ... Khm, grlo mi nešto nije u redu.

Ana. A u podne ćeš reći, da ti stomak nije.

Petar. Ako baš želiš, ne ću popiti. *(Slegne ramenima, ali ne čeka odgovor, već ispija.)* Khm, khm...! Da, da! Zoran treba da im nenametljivo uđe u volju. Kad spasimo Olginu imovinu, kad Zoran rasproda kuće, a ni otkupnina za tvornice ne će biti beznačajna...

Ana. Doista ćemo biti obezbjeđeniji. Vidite, ja onaj ulog kod Federalne banke ne bih ni dirala.

Petar. A taj, vjerujem, nije mali. A vječite vrijednosti starog Grüna? Imao je stari lopov pameti: dolar i zlato nikada ne mogu smetati.

Zoran. No, no, nije to baš tako ozbiljan iznos kako vi to zamišljate. Konačno, vidi, tata...

Petar. Čekaj, čekaj, sine...

Ana. Zar ne vidiš, Zorane, da je već prosto smiješno, koliko se ti ograđuješ pred nama?

Zoran. Vidi, mama, da se razumijemo. Ja mislim, da ono što vam dajem dopušta da bezbrižno živite i...

Petar. A tko tvrdi protivno? Jest, svakodnevne potrebe su nam čak i bogato podmirene, ali, eto, uvijek nastupe neke pometnje. Na primjer, i sada bi mami trebalo...

Ana. Ono što meni bude trebalo, ja ću sama da zatražim. Konačno, ja i volim što nam je Zoran promišljen.

Petar. Neka mi oprosti, ali ja njegovu promišljenost nalazim previše srodnom škrtosti!

Zoran. Ha! Škrt! Pa zar nisam bez predomišljanja dao Evi miraz?

Petar. No, što se baš toga tiče, pokoja je riječ ipak pala tokom tvog predomišljanja.

Zoran. Ali...! Ama, reci, jesam li bez riječi trebao pristati na toliki iznos? Principijelno sam bez riječi pristao. No, zar sam trebao pustiti da me iznudaše taj gospodin? I, konačno, moja sestra...

Ana. Dosta već! Pitanje Eve bi već mogli skinuti s dnevnog reda. Njenoj lakomislenosti je tata služio dobrim primjerom, i ne čudim se...

Petar. Da, da, ja sam lakomislen, ja čak ni od prevare ne ću prezati! Ali ako je već tako, zašto nisi skrenula pažnju svojim, da ne jedu moj sramno stečen kruh?!

Ana. Prema tome, zašto su i pod kojim uslovima bili prinuđeni...

Petar. Oh, svetog li licemjerstva! Zar će ti sada sin na takozvani pošten način doći do Olginih vrijednosti, a ne po našoj prosto mahinaciji?

Ana. Kakva mahinacija! Nije mahinacija, kad za sebe spasavaš ono, što ti pripada po svim ljudskim i božanskim zakonima!

Petar. Ali, mamice, po ljudskim zakonima je stric Olgin još uvijek živ i zdrav tamo negdje u Zürichu! Je li na njega božanski zakon zaboravio

ili mi? Pitaj sina, i on je neki pravnik, ne bi li Olgin stric imao pravo, da napadne oporuku!

Ana. Mi ne znamo da li je živ.

Zoran. Tako je!

Petar. Odnosno, nismo sebi zbog toga zadavali nepotrebne brige. I zaboravili smo ga nabrojati među Olgine nasljednike. Štaviše: zaboravili smo, da se uopće rodio!

Ana: Po mom dubokom uvjerenju, spasiti imovinu od ovih čak je i moralno.

Petar. Da, što je korisno, to je i moralno. I zato što je korisno, odnosno moralno, zato smo originalni testamenat Olgin poništili i sačinili novi, ali ipak ne bi voljeli, da i Olgin stric za njega dozna.

Zoran. Tata, to je već prosto nerazumljivo.

Petar. A je li razumljivo, što zavaravaš i sebe i nas?

Zoran. Ali čime, pobogu?!

Petar. Time, sine, što sebi uobražavaš, da si nas dužan izdržavati samo zato što smo ti roditelji! Meni je već dosta tvog sitničarenja. Ko-načno, neko pravo i ja polažem na Olgine vrijednosti i...

8

Eva (ulazi na desna vrata. Majku poljubi. Zoranu mahne glavom.) Ljubim ruke, mama... Zdravo, stari... Moj Dragan još nije bio?

Zoran. Nije, srećom.

Eva. Čini se, brat mi još uvijek nije prebolio miraz, koji mi je poklonio... iz Olgine imovine!

Zoran. I ne ću preboljeti, jer znam, da te taj gospodin oženio samo radi te imovine.

Eva. A ti si Olgu iz ljubavi, iz ljubavi prema...!

Ana. Dosta!

Zoran. Olga je bila divna žena, inteligentna, interesantna...

Petar. Ne, sine! Interesantan i lijep si bio ti! A ona je bila divan primjerak čovjeka. I da si ti bio kadar da to ocijeniš, i da znaš da je u ljudima ljudsko najinteresantnije, ne bi kraj nje kojekakve gospođe Mare došle u obzir.

Zoran. Izvinit ćeš, ja...

Eva. Kako ga samo nije prozrela!

Zoran. Doista?

Eva. Pa ne čudim se! Čuveni lijepi Zoran!

Zoran. Oh, sirotice!

Ana. Dosta! Da bar nešto imaš od Zoranove umješnosti, svakako ti se ne bi desilo...

Eva. Da, malo što nisam rodila vanbračno dijete!

Ana. Eva!

Petar. Eva...! Tko je to vidio, biti tako nepristojan i govoriti istinu! Vidiš, kćeri, tako su škrti, da nam i nemoralnost samo onda priznaju, kad to njima koristi!

Zoran. Misliš ti, da ja ne vidim kamo ciljaš? Da, ja sam egoista, ja sam škrtac. I mora da sam takav u tvojoj predstavi kad živiš u uvjerenju, da je u mene novaca na pretek. Mogu se u zlatu valjati, a dolarima pokrivati! Razumite već jednom, a do vrijednosti Olginih nisam mogao doći!

Ana. Pa kod tebe su.

Zoran. Nisu, nisu! Sve je još kod tog Barića, sve! Razumite, sve!

Ana. Ali! Kakva je to nesmotrenost, toliku vrijednost ostaviti kod tog čovjeka!

Zoran. Ha, kao da ne znaš, da mu je ona te stvari povjerila na čuvanje!

Ana. To nisu stvari, to su vrijednosti! Eto, takva je bila, radije tuđinu nego svojim!

Zoran. Razumijem ja i nju: bojala se da ne bi tražili kod nas.

Ana. Prijavi ga vlastima .

Zoran. Oh, pristao bi on! A ipak bih i u tom slučaju morao dočekati okončanje ostavinskog postupka. A u tom slučaju bih valute bezuslovno trebao predati vlastima.

Petar. Mora da mu nisi dosta ponudio. Znači, opet je tvoja škrtost...

Ana. Bandit! Znači, ti ničim drugim ne raspolažeš osim ulogom kod Federalne banke? Koliko još imaš tamo?

Zoran (je prečuo.)

Petar. Zar ne vidiš, da čak ni pred svojim roditeljima ne voli govoriti o svojoj imovini? Čini se, da se mladi gospodin boji, da mu roditelji...

Ana (ne bi htjela da se odnosi zaoštre, pa ga prekida): Je li, Eva, jeste li vi već podigli novac kod banke?

Eva. Nije mi Drago govorio. Valjda će banka unovčiti taj ček.

Zoran. Nemaj brige, na moj potpis će bez daljnega platiti. Jest, prigovarate Olgi, a koja bi to žena tako bezgranično prepustila svoj tekući račun mužu? Inače, da znate, ja još uvijek nisam našao Olginu uložnu knjižicu!

Ana. ... Mora da je negdje u kući.

Zoran. Naravno da mora. Ali gdje je? Tu je još bila kad su Olgu odveli, a sada je nema... Ja sam za svaki slučaj stavio zabranu na isplatu po toj čekovnoj knjižici.

Ana. Što?!

Petar. Što si uradio? Pa zar ti već svaki svoj korak skrivaš pred roditeljima? Pa je li to način?!

Zoran: Što znači ovo sumnjičenje? Jesam li ja dužan da vas izvještavam o svakoj svojoj odluci?

Petar. A mi da se ipak brinemo o tebi, je li?! Ja treba da se dosjetim što ćemo s oporukom, koja baš nije najpovoljnija po tebe; ja neka odlučim, hoćemo li prijaviti među nasljednike Olginog strica ili ne; ja da se brinem kako ćemo se izvući iz kandža ovih komunista, a ti, gospodine, baš svaku svoju nakanu skrivaš pred svojima?! Stidi se!

Ana. Znaj, Zorane, ovaj tvoj postupak već do krvi vrijeđa čovjeka!

Petar. A kako i ne će, kad bi još netko mogao da pomisli, da izrabljujemo svog rođenog sina!

Eva. Što mislite, i onda lupa svaki groš o zube, kad je gospođa Mara u pitanju?

Zoran. Dosta! (*Ljut zaključava stol za pisanje u želji da ode.*) Ja sam danas likvidirao s Marom. Ne volim ljude, čiju ljubav treba da plaćam! (*Kad su se Ana i Petar pogledali*): No, ne treba to odmah uzeti i na sebe. Opet je tražila zajma. Muž joj u neprilici. Dao sam joj, ali sam s time zaključio i njen račun.

Ana. Vidi, Zorane, ja razumijem da zdrav čovjek ne može do smrti tugovati za jednom ženom, ali ova žena...

Zoran. Molim, nemojmo! Ja poštujem uspomenu na Olgu! (*Zastao je, jer se Eva nasmijala na glas.*) Ova mi je žena ušla u život tek onda...

Eva. Kad je već i Olga doznala za vaš odnos.

Ana. Vidi, sine, ne ispitujemo mi, da li je ona datum još iz vremena tvog braka s Olgom ili ti je tek sada ušla u život kao nužna pojava. Nas je tvoja veza s njom brinula samo u toliko, da te ona ne bi smatrala dobrim izvorom!

Zoran. Ali, mama, nisam ja dijete! Ne preplaćujem ja stvari.

Eva. U to ni mi ne sumnjamo.

Zoran. Zadnji put te molim, da se u mojoj kući ponašaš pristojno!

Eva. Tvoja kuća. Ha! Da se Olga slučajno vrati, ti bi prije sviju nas letio iz ove tvoje kuće!

Zoran. Eva, ja prosto zahtijevam... (*Zvoni telefon. Prilazi, ali pogled ne skida sa sestre.*) Da? ... Jest, ja sam... Da, rekao sam, doktor Bertić je na telefonu... Jest, jest. I? ... Što? Kakav to ček nisu htjeli da unovče kod Federalne banke?

Petar (kad je čuo, dotrči i hoće da mu uzme slušalicu.) Ja... Pusti, to mene zovu... Ma, daj ovamo!

Zoran (rukom ga udalji od telefona.) Pa da! Koliko puta da vam kažem, da je doktor Bertić na telefonu... Ne Petar, već Zoran!... Halo, halo!... (*Ostavlja slušalicu.*) Tvoj je prijatelj ostavio slušalicu... Hm, tako dakle? Lijepo, bogami, lijepo!

Petar. Naime, da se razumijemo. Ne smiješ ovom pitanju prilaziti kao nekom vanrednom problemu. Eto, to se tako desilo, da sam ja...

Zoran. Da si ti uzeo Olginu čekovnu knjižicu, ispunio si je, da bi došao do novaca. Ništa jednostavnije. Samo si, naravno, prethodno morao da potpišeš Olgino ime, što znači..!

Petar. Što znači, da sam falsificirao njen potpis. Ne? Hvala. Meni je novac trebao. Tražio sam

od tebe, nisi dao, a ja sam imao u izgledu jednu odličnu transakciju i...

Zoran. Sigurno si sanjao, da ćeš konačno jednom već i ti dobiti na kartama. Znači, čekovna knjižica se nije zagubila, već je kod tebe!

Ana. Ovako sin ne bi smio govoriti s ocem! Znaj, do ovoga si ga ti doveo i nemaš prava da mu predbacuješ! Evin pad bi uništio i tvoj ugled. Ne mislim da bi ti laskalo, da ti je sestra rodila... ah! Ne ću ni da izustim tu riječ od stida!

Eva. Slobodno reci! Konačno, što! Nisam bila dovoljno oprezna kao druge!

Zoran. Da si se na vrijeme dosjetila, ne bi se morala nuditi tom...

Ana. Dosta! Zorane, sad je važno da shvatiš, da za porodičnu čast niti jedan iznos nije prevelik! Konačno naš zet...

Petar (pokaže na vrata koja se otvaraju i na koja ulazi Dragan.) Upravo je ovog momenta stigao.

9

Dragan (stane u vratima. Ironično, izazivački):
Dobar dan, ljubim ruke, moje dame i gospodo!
Doista, divna porodica!

Ana (svojima): Čini mi se, da je naš dragi zet nešto rekao.

Dragan (došao je do stola za pisanje i baci ček.)
Miraz mi daju u čeku, u dolarskoj vrijednosti. Još sam im posebno morao biti zahvalan, što mi ga ne daju u dinarima, a ono... ono banka ne će da unovči taj ček!

Zoran. A zato ne će, što sam ja na vrijeme stavio zabranu na isplatu po toj čekovnoj knjižici. Jer ta čekovna knjižica ni u kom slučaju nije vlasništvo mog poštovanog oca, već samo moje. Jest, jest, morat ćeš svoj nezasitni apetit da obuzdaš!

Dragan. Što?! Što to govoriš?! Ni po čeku starog ne će da plate? Pa, gospodo, vi ste me onda prevarili, prevarili!

Ana. Želi li naš zet da ga zamolimo, da napusti ovu kuću?

Dragan. Ako to bude učinio, kćerku će vam bezuslovno ostaviti tu!

Ana. A na tome ćemo mu posebice biti zahvalni!

Eva. Ne brini, dragi, ni suza ne će kanuti za tobom!

Dragan. Ah, tako! Znači, glavno je bilo da se udaš, da dobiješ moje ime!

Eva. Ne ja, već tvoje dijete.

Ana. A to baš nije bila prevelika čast po nas, ali, nažalost, nije bilo boljeg izbora.

Dragan. Ama, urazumite se! Od čega ćemo ja i Eva živjeti, kad su odbili da isplate Zoranov ček, a velite da ni tatin ne će da unovče!

Zoran. Što, što? Moj ček da nisu htjeli unovčiti? Ma, to je smiješno! (*Poleti do čeka i gleda ga.*) Ma, to je smiješno! A... zar ti nisi prikazao tatin ček na isplatu, već moj? I ne će da plate? Ma, ma, to je smiješno...! Pa, tata, to je nemoguće, nemoguće! Na moj potpis da ne plaćaju? Nemoguće!

Petar. Zašto? Sve je moguće!

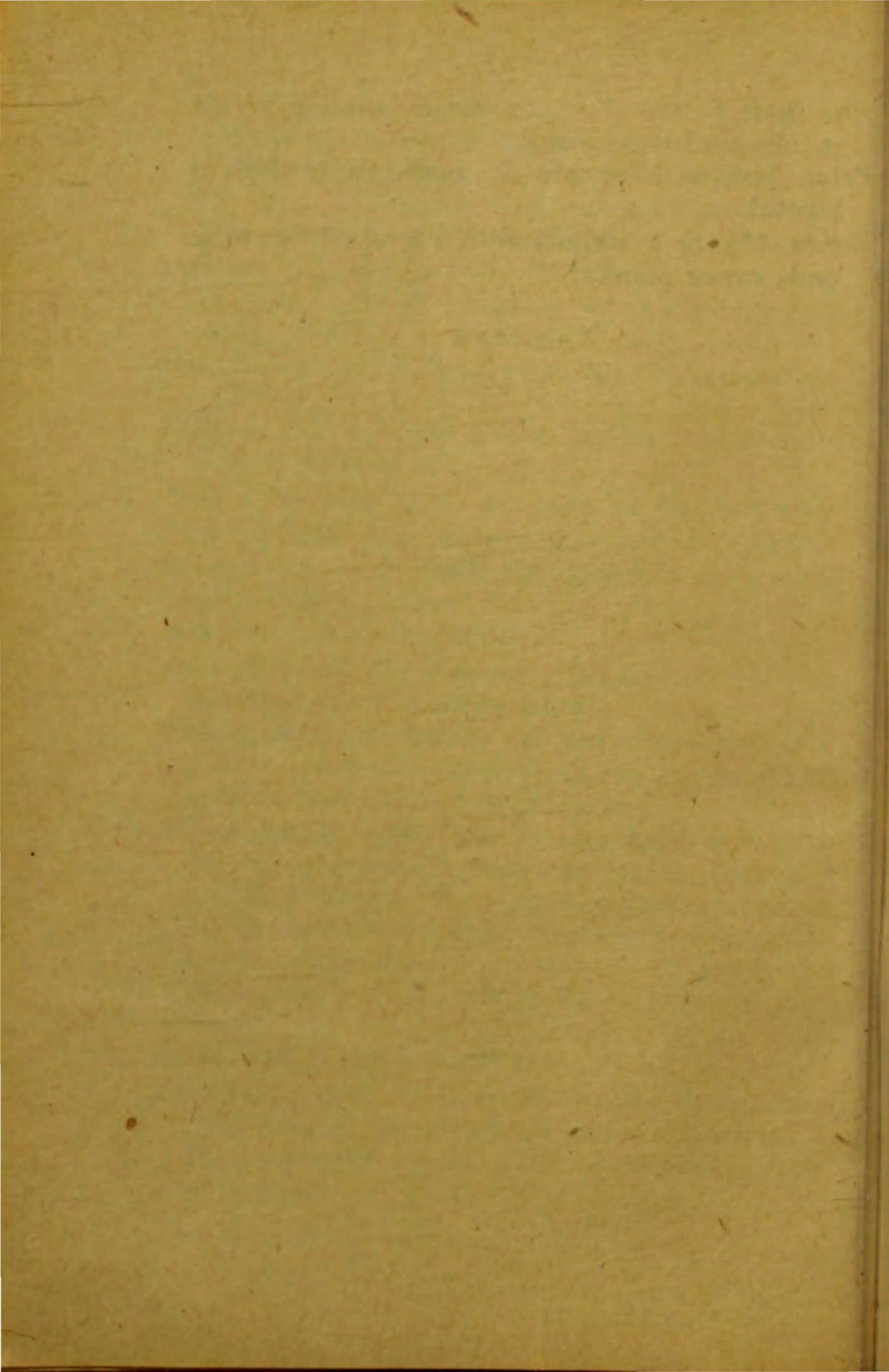
Zoran. Ali, tata...! Pa to bi značilo, da je stavljena zabrana na isplatu po mojim čekovima...! Nemoguće, pa to pravo je jedino Olga imala, samo Olga!

Ana (upit Petru): To... to znači, znači li to, da je Olga možda u životu?

Petar. Jest, to bi moglo da znači, da je Olga u životu!

Zoran. Ma, to je isključeno! To je užas! Pa, to je onda prava nesreća!

Z a v j e s a

DRUGI ČIN

Scena kao u prvom činu. Poslije podne.

I

Zoran (stoji do prozora i zamišljen gleda van. Uhvatio je zavjesu, ali se neoprezno pomakao, pa se jedan kraj zavjese otkacio. Ode do vrata i zove): Stanka, Stanka...! *Opet se zavjesa otkacila. Budite dobri i popravite. (Uđe u svoju sobu s lijeve strane.)*

Stanka (dolazi s Marijom, nose ljestve. Popne se i popravlja zavjesu): Nikada ja vama nisam govorila, da takvog nitkova poštujem. Nikada.

Marija. Ali kad ga tvoji poštuju!

Stanka. To se samo vama čini.

Marija. Misliš? S dana na dan se sve više izdiže, svaki dan je sve veći gospodin, ono: da bog sačuva tko je bio!

Stanka (kad je popravila zavjesu, silazeći): Pustite ga samo neka se izdiže. Čim je na višem položaju, to će više svijeta doznati za njega. Pa kad jednog dana narod hukne: huuh! odnijet će ga vrag! *(Polaze van, a nisu vidjele, da je Petar ušao.)* Ja vam kažem, teško onom tko se gura, a

ima ljage na obrazu. Da, da! I mene i vas, možda još stotine i stotine njih, može da prevari, ali što će više gore, to mu poštenje mora kroz finije sito. Što je prošlo kroz rešeto, vala ne će i kroz sito...! Oh, dobar dan, gospodine doktore.

2

Petar. Kako kako, o kome vi to govorite?

Marija. Ama, ja joj se tužim na jednog švercera, lopova, koji sad kod nas vedri i oblači. Ona veli: strpljen spašen! Jest, vidim ja, i strpljen je i spašen: bježao s fronte, navukao se fašističkih stvari, a opet je neka sila u našem bloku!

Stanka. A ja joj velim: nepoštenjem se ne može daleko! Odnijet će ga vrag, je li tako, gospodine doktore? (*Izlaze.*)

Petar (*klima glavom još i onda kad su već izašle.*
Uhvatio se za bradu, stoji zamišljen; odmahne rukom, pa se šeta i nešto gunda.)

3

Ana (*ulazi, ali nju ne primijećuje*): Što je, stari, što to gundáš?

Petar. Oh, ti si to...? Što gundam? To, stara moja, da nismo dovoljno oprezni.

Ana. Hajde, molim te. Prosto mi prešlo u naviku, da o ovima jedno mislim, a drugo govorim.

Petar. Ama, nije ta tvoja zabava u pitanju, već Zoran! Zoran! Ja mislim, da nije dovoljno oprezan. Prenaglo se izdiže. Žuri mu se, a rekao sam već, da će to ljudima upasti u oči!

Ana. Pa to i hoćemo! Što prije, to bolje. Kad se Olga bude vratila, neka već cijela ulica bruji, kako nam je Zoran dobar frontovac. Ha! Ne samo dobar, već i ugledan!

Petar. Ne i ne! (*Zapazi da je Zoran ušao.*) Vi gubite iz vida, da mi sveusvemu samo naš kruh treba da spašavamo. A naš kruh je Olga! Drugo bi bilo, da taj bandit Barić hoće da izda Olgine vrijednosti!

Zoran. A što mogu kad ne će?

Ana. Zar ne vidiš, da se Zoran sav bacio na to da...

Petar. Ne! On već, nažalost, svoje osnovne interese brka sa svojom bolesnom ambicijom. Zar sada već ne ambicioniraš i političku karijeru?

Zoran. Ded, ded, smiješan si već.

Petar. A što onda, ako ovi tokom tvoje neoprezne igre skupe o tebi sve što znaju? Bojim se da bi lik, koji bi iskrasao pred njima, doživio neslavnu sudbinu!

Zoran (*s visine i gestima*): A pad kod ovih bi mi značio pad i kod Olge, zar ne? Joj, kako je već dosadna ova tvoja pjesma!

Petar. Podsjetit se na neugodnosti nije dosadno, već neprijatno, Ali ih je glupo i lakomisleno zaboraviti prije drugih! Eto, ti se, naprimjer, žuriš zaboraviti pukovnika Márkusa...

Zoran (*ljut čim mu spomenu, ali se suzdržava*): Pukovnik Márkus nam je bio porodični prijatelj i ništa više...! Pa zar nam nisi ti sam govorio, ako se kod ovih politički afirmiram, da će moji izgledi kod Olge porasti?

Petar. Pardon, pardon! Ja sam samo toliko rekao, ako se želiš pred Olgom opravdati, moraš joj

dokazati, da su tvoje veze s fašistima bile prividne, a s partizanima faktične!

Zoran. A uvjerit ću je, ako se politički afirmiram!

Ana (kad Petar zaniječe glavom). Pa, bože moj, zar ne vidite da su tu samo nijanse u pitanju, a u biti da se slažemo?

Petar. Ne! Ponavljam, ja ne ću da mu tko zavidi na političkom uzdizanju, jer bi se mogli sjetiti njegovih veza s našim kućnim prijateljem Markusem!

Zoran (ljut, ali još uvijek pomirljivo). Znaš, tata, ja prosto ne mogu da shvatim ovaj tvoj paničan strah! Ja znam jedno: životne se omaške traže kod ljudi koji su u padu... (*Kad Petar zaniječe glavom.*) Pa, jest, kad se tko izdiže, zavist progovara. Ali ne zaboravi, da sam ja vatrenu probu izdržao! Danas me sve češće viđaju u društvu uglednih frontovaca, pa tko je taj, koji bi se usudio bilo što preduzeti protiv mene?

Petar. Onaj, koji ne zna za strah: narod, masa, masa, sine! Ulica! Radi kako znaš... Znači, ti igraš u cijeli ulog: i za Olgu i za svoj uspjeh!

Zoran. I to bez najmanjeg straha. Jest, jest, jer da se izrazim tvojim pokerskim riječnikom: ja već imam za to dovoljno pokrića! Poklonio sam omladini tri hektara mlade šume za odmaralište; s mojim je pristankom Olgina palača privremena bolnica. Imam dva predavanja na narodnom sveučilištu, šest na blokovskim sastancima, tri na rejonskim, jedno predavanje o Matiji Gupcu, i tako dalje i tako dalje. Hoćeš još? Predsjednik sam Fronte našeg bloka, član plenuma...! Još? A moje funkcije u kulturnim društvima, u Crvenom križu?

Ana. Konačno, Zoran mora da gradi svoj život bez obzira na Olgu. Ne će valjda naš cijeli život zavisiti od te, od te . . . !

Petar. Od te, od te će, mamice, zavisiti! I ja žalim, ali će od te zavisiti, pod kakvim ćemo dalje uslovima živjeti. Što ćeš, kad od njenog osmjeha zavisi i naš. A ja volim da se smijem.

Zoran. Ne brini, smijat ćeš se i nadalje. Dovoljno sam oprezan!

Petar. Ali i ona! Tebe ne zabrinjuje, što je stavila svoje ručice na ulog kod Federalne banke?

Zoran. No, to ćemo još vidjeti, što je htjela s tom zabranom!

Petar. Što? Poručila ti je, da ćeš morati upotrebiti svu svoju mušku umješnost, ako želiš da joj još jednom dođeš do kase i postelje!

Ana. Molim te da biraš riječi!

Zoran. Zar nam nije ona sama komplicirala život? I baš se zato osjećam moralno potpuno opravdanim, makar da smo se odlučili i na stvari manje dolične ljudima našeg kova.

Ana. Jest! Događaji u ovoj kući teku mimo naše volje. Oni su nam nametnuti. Ako tu ima grijeha, božja će kazna dostići one, koji nas nagone da grijeshimo.

Petar. Vidiš, sine, taj ton bolje priliči mami nego tebi! Ne bojimo se mi, mamice, grijeha, već kazne!

Zoran. No, ni za tebe se ne može reći, da ti je hrabrost baš odlika! Eto, ja sam naprimjer uvjeren, da bi ti pao u nesvijest da ti kažem, da će me na današnjoj sjednici Rejonske fronte izabrati za predsjednika.

Petar. Ne! Zašto bih! Samo bih rekao . . .

Zoran. Hahaha! To znaš, je li, da je danas sjednica Rejonske fronte. A znaš li to, zašto se ja danas cijelo prijepodne zadržavam kraj ovog tako korisnog pronalaska? (Pokaže na telefon.) ... Čekam izvještaj, da sam izabran za predsjednika! Haha!

Petar. Ne volim šale.

Zoran. Da, da! Imam desetak sigurnih glasova, a oni vični povlađivanju jučer su me vidjeli s predsjednikom Gradske fronte. A znaš li što to znači? Haha!

Petar. Jest, simpatije su sklone jakom ... Uostalom, reci, što je predsjednik htio s tobom?

Zoran. Mnogo! Skoro se cijeli sat razgovarao sa mnom.

Petar. Ali o čemu?

Zoran. Raspitivao se, što sam radio za vrijeme okupacije.

Petar. Znači, sumnja!

Zoran (odmahne rukom, nasmijano). Ali! Hoćeš da znaš za rezultat našeg razgovora? Morao me pohvaliti da sam radin, da sam skroman i sposoban. A kad je bilo riječi o okupaciji, što sam drugo mogao nego da pjevam hvalopojke o sebi!

Ana. Sjajno, je li, tata?

Zoran (kad se Petar ne izjašnjava). Imaš li kakav prigovor?

Petar. A što onda, ako te samo zato zvao na razgovor, što ima neke podatke protiv tebe, a ne zato što si eventualno kandidat za predsjednika?

Zoran. Molim te, ostavi me već s tim tvojim bolećivim oprezom! Ja sam pričao, a ne on; nije me on ispitivao, već pitao!

Petar. Možda, možda ...! Ipak ...! Nešto mi se ne sviđa. Ti ćeš među predlagačima imati samo takve, čiji su interesi istovjetni s tvojima. Primiti će to!

Zoran. A ako bi bilo i drugih? Hahaha! Prije nego li je otišao na sjednicu, bio je kod mene na razgovoru drug ... Barić! Haha!

Petar. Gotovo! Upao si u stupicu!

Ana. Pobogu, sine! Odbio je da ti izda vrijednosti, prijavio je sudu da je Olga živa ...

Zoran. Sve je to istina! Ali zar pretpostavljate, da tom čovjeku ne treba novac? Pretpostavimo da ga ne voli, ali mu treba!

Petar. Govori, govori!

Zoran. Dakle ... dočuo sam ... (*Zvoni telefon, uzima slušalicu.*) Da? ... Jest, ja sam. Dakle? ... Žurite, ako boga znate. Žurite! ... Da budem miran? Ipak, letite ...! Doviđenja! ... Hm! (*Šeta se.*)

Petar. Neka neugodnost?

Zoran. Na ...! Hja! No, gdje smo to stali? (*Veselo:*) Dakle, dočuo sam, da mu je žena teško bolesna, a ostao bi s petero sitne djece. Ponudio sam mu svoje veze na zagrebačkoj klinici. Naravno, i novac za liječenje. Kad je pristao, uzgred sam mu napomenuo, da bi mi mogao biti od pomoći u mom političkom uzdizanju. I opet sam mu ponudio novaca. Što mislite, je li odbio moj prijedlog? Hahaha!

Petar. Ako je jednom primio novac, primat će ga i nadalje. Što mu ne ponudiš udio u Olginim vrijednostima?

Zoran. Molim, molim, sve u svoje vrijeme! Da sam mu i to ponudio, pa da mi još i ovo odbije?

Petar. Ali ako dođeš do tih vrijednosti, onda sve ostalo nije važno: ni Olga ni ambicije, ništa! Sve to neka ide k vragu, a mi ćemo...

Zoran. Ipak dočekati Olgu!

Petar. Hm...! Pa je li taj ulog kod Federalne banke baš tako ozbiljan?

Zoran. Vrijedi se boriti za Olgu!

Ana (zagrlj Petra). Bože, bože, samo nam sada pomози!

Zoran. Ne brini, hoće! Drug Barić se oduševio za mene.

Petar. Znači, nisi sitničario.

Zoran. Iznos, koji sam mu dao, za sva vremena će mu uspavati proleterski ponos. Ha!... Znate li s kime sam maločas razgovarao? S njime. Vraćao se sa sjednice Fronte i još koji minut, pa će biti ovdje da mi referira. Hahaha! (*Osluškuje.*) I... i ako se ne varam, vani se vrata otvaraju i drug Barić dolazi, dolazi predsjedniku Rejonske fronte. Hahaha! (*Kucaju.*)... Naprijed, naprijed, družo Bariću, naprijed! (*Ulazi Barić.*) Zdravo, družo Stipo, dobro nam stigli. (*Zgrabi ga za ruke i oduševljeno mu ih steže.*)

5

Stipo. Dobar dan. Kako, gospodo, kako ste, gospodine?

Petar. Kako? Ha! Eto, ja se naprimjer baš ljutim.

Stipo. No, Vi bar nemate briga! (*Zoran toči rakiju, ali Stipo ne prima.*)

Petar. Mislite? Pa ako izuzmemo vlastite, ne bih trebao da ih imam. Ali, konačno, čovjek je samo

onda čovjek, ako je svijestan član svoje zajednice, svoje domovine, ne?

Stipo. Naime, dozvolite, ja bih . . .

Petar. Samo još trenutak. Čuli ste ogorčene riječi, a ne vidite činjenice. Pomislite, sad mi je baš bio jedan takozvani gospodin. Ništa manje, već me uvjeravao, da smo mi protiv lične slobode, čak protiv napretka. I znate li u čemu je tajna tih riječi? Ne damo tom gospodinu da i dalje pljačka radni narod! Zakoni, zakoni, strah ga je zakona!

Zoran. I treba da su nam zakoni protiv takve lične slobode . . .

Petar. Koju on priželjkuje! Zakoni su već takvi: da bi jedne zaštitili, moraju druge da obuzdavaju.

Zoran. Zakoni su od uvijek štitili zakonitost . . .

Petar. Ozakonjenost, a ne zakonitost!

Zoran. Naime, znaš, tata, drug Barić je došao da...

Petar. Izvolite samo!

Zoran. Ne ljuti se . . . (*Stipi:*) Dakle bijelo ili crno?

Stipo. Smijem li pred vašima? . . . Znate da sam skoro zakasnio?

Zoran. Vidite, vidite. Dakle?

Stipo. Vjerujte, ovako zanimljive sjednice još nismo imali.

Zoran: I?

Stipo. I? Umalo nam predsjednik Gradske fronte nije sve pokvario.

Zoran. Ozbiljno? A kako?

Stipo. Tko se mogao i nadati, da će on prvi zatražiti riječ!

Zoran. Pobogu! A što je htio? Valjda proturiti svog nekog kandidata?

Stipo. A tko bi znao. Započeo je nekako, da bi prije prijedloga za izbor predsjednika iznio jedan žalostan slučaj, koji treba da nas opomene, koliko

moramo biti oprezni, kad je u pitanju naše povjerenje u ljude. I, srećom, vaš dobroćudni Bikić mu upadne u riječi, pa kad je onda razvezao priču o vama, a ono divota!

Zoran. Ozbiljno?! Haha! A odjek?

Stipo. Ma, to je tek bio početak. Ljudi se tek orijentirali. No, zapravo, hvale su zastidivale hvale.

Zoran. Je li? Ha! A što vam se čini, kako predsjednik na sve to?

Stipo. Znaate da je on uvijek nasmijan, a sada ni da trepne! A što je i mogao, kad vas je hvalio kao svibanjsku kišu. Ali . . . !

Zoran. No?! Da nije tko nešto izbrbljao?

Stipo (zapali cigaretu). Nitko ni riječi.

Zoran (pogleda svoje pun samosvijesti): Znači, jednoglasno sam izabran.

Stipo. E, nije odmah došlo do glasanja! Već je i reda radi trebalo i druge poslušati. I, pomislite, predsjednik se baš kao okomio na mene, da i ja progovorim, da i ja kažem nešto o vama!

Zoran. Sjajno! I onda ste vi sve potvrdili! Haha!

Stipo. Da, i onda sam ja progovorio . . . ! Velim ja: jest, žena mu je bila divna, neobično poštena; na svakom koraku nas podupirala. Pa, velim: znam joj i muža, doktora Bertića Zorana. Ne znam, da li je i on potpomagao pokret, ali je ona uvijek i obilato!

Petar. Da, da, uvijek i obilato! Pa, sa mnom se u stvari savjetovala.

Ana. Divna je to žena bila. Ne bila, već hvala bogu jest!

Stipo. A njen muž, velim ja, sin je vrlo ugledne porodice, u neku ruku čak i plemićke . . .

Ana. To niste trebali reći!

Stipo. No, velim, bez igdje ičega. I primljen je u njeno bogatstvo kao u svoje. Ma, ne samo on, već i njegovi!

Ana. To je netočno, i protiv volje smo joj izašli u susret!

Petar (počinje da se uznemiruje, pa sada utišava Anu.)

Stipo (ponovno pripaljuje cigaretu, jer mu se ugasila, pa:) Kad je nadošao onaj pakao za Jevreje, velim ja, za svaki slučaj mi je predala svoje vrijednosti i rekla: Stipo, što treba upotrebite, a što ostane, ako se ne vratim, ti predaj Partiji!

Zoran. Ma isključeno! To nije rekla, nije mogla reći, jer...

Stipo. Jest, jest, rekla je! No, ne čudim se što vam se to ne mili!

Petar. Ne bi li sve ovo mogli i kraće?

Stipo (mirno, skoro monotono). Može, može, gospodine...! Dok je mladi doktor mislio, da je u ovoj najezdi podzemlja gospođa nestala, htio je, da mu bez odlaganja predam sve njene vrijednosti. A kad je čuo, da je živa i da se vraća, silom se htio sa mnom sporazumjeti da je opljačkamo.

Zoran. Što ima ovo da znači?

Stipo. Rekao sam im i to, da sam baš iskušavao, dokle može da ide vaša podlost! Začudo, velim, bezgranično! A kad je već tako, kažem, vi ste onda po mom mišljenju u jednoj osobi i bandit i neprijatelj, kojem nije mjesto među nama. (*Cigaretu mu turda, pa je umekšava.*)

Zoran (prilazi mu prijeteci se). Vi...!

Stipo (i dalje mirno, samo ga pogleda ispod obrva). Tamo da ste ostali. Da nas niste držali za tako naivne, dosjetili biste se, zašto vas je drug predsjednik zvao na razgovor... Jest, i to, onda su

se i drugi sjetili, da su i neke hortijevske pukov-
nike viđali kod vas; da se gospodin odvjetnik
prilično napljačkao na agraru; i, eto, još takve
neke sitnice . . . (*Klima glavom i uputi se k izla-
zu.*) Jest, još to, oni novci, koje mi dadoste, na
pravom su mjestu. Ha! Hahaha! (*Izlazi.*)

6

Petar (uvuče puna usta dima; ispušta i gleda Anu, koja u svom strahu upija pogled u njega pripivši ruke na grudi. Zatim pogleda Zorana, koga je slabost svalila u fotelju. Slegne ramenima, pođe buffetu, popije dvije čašice.) . . . Khm, da!

Ana (otme joj se, jedva čujno). Petre!

Zoran. Mo . . . molim te, mama, ne gubi živce.

Petar. Hja! (Pride prozoru; dok govori, gleda van.)
Govorio sam i govorio, za ovakove poduhvate
nije dovoljno . . . Kad tko ne će da uvidi koliko
je površan, uobražen . . . (*Nervozno, okrenuvši
im se:*) Pa da, da je kraj takvog Zorana i moralo
doći do ovoga!

Zoran. Dosta već! Ne želim slušati propovijedi!

Petar. U redu i hvala. (Pribrao se, mirno i ironično:)
No, ja idem na svoju kavu. A ti, sine, pokušaj
bar mamu uvjeriti, da si zato mimo našeg znanja
htio doći do Olginih vrijednosti . . .

*Zoran (prijeteći). Dosta, dosta! (Kad vidi da mu
otac sliježe ramenima i da se sprema poći.) Zar
bi ti bio kadar da nas zbog svoje osjetljivosti
ostaviš u ovoj neizvjesnosti? Zar si ti otac?!*

*Petar. Vi ste se tako zabarikadirali u svoje laži, da
čovjek . . .*

Zoran (Ani). Gledaj, gledaj ga, molim te! Čak likuje!

Petar. To je već neinteligentno! Zar je tko kadar da se raduje i svojoj nesreći? Sada bar budite i toga svijesni, da ste pred potpunim padom.

Ana. Petre!... Neka, neka, sine, no propali još nismo!

Zoran. Molim vas ko boga, prestanite već...! Tata, zar ne vidiš, da smo svi u pitanju?... Tata, tata, pobogu, skupocjeni minuti prolaze! Govori ako boga znaš, govori! Kako da se branim pred ovima?

Petar. Nikako! Jalovo bi bilo. Mi ne znamo što oni znaju. Od ovih se mi ne trebamo braniti, već spašavati... Nažalost, Olga nam je sada postala i spas! Ali ako ona tvoju nesreću ne primi kao svoju, onda...!

Ana. Bože, onda smo pali na prosjački štap!

Zoran. Ama, o glavi se radi!

Petar. No, konačno...! Htio sam da te trpe, da te eventualno zavole, a to bi već pokolebalo Olgu u uvjerenju, da su tvoje veze s Márkusem i Márkusevima bile takve, da si je bezuslovno mogao spasiti logora... To je ono bolećivo u vama, ne mogu Szatmári-Zsoldosevi da ne igraju i društvenu ulogu! A što sad, ako pitanje Márkusa...

Ana. Zoran je imao pravo da im čini usluge! Konačno, ja sam Mađarica, a Zoran mi je sin!

Petar. A što onda, ako ti ovi budu rekli, da si ti fašista, a Zoran da ti je sin?

Zoran (šetao se brzim koracima, sad naglo stane, i).

Pa, ljudi, zaboga...! Opasnost mi je za vratom, a vi...!

Petar. Nemaj brige, neposredna opasnost je manje nego Olgu izgubiti. Ovi se ne žure s hapšenjem.

Zoran. Ali ako ipak — —

Petar. Ni slučajno! Tvoj će problem tek sutra na ulicu. Znaju oni, da će od ulice više doznati nego što bi iz tvog saslušanja. Zapamtite, Olga rješava sve!

Ana. Mislim, dragi, da je bezuslovno moramo pridobiti?

Zoran. Ali kako ću je uvjeriti, da su njene pretpostavke samo pretpostavke, bolesne tlapnje? Da je činjenica, da je nisam mogao spasiti logora, da su moje veze s Márkusom bile samo prividne! Kako ćemo sve to u jeku ovih događaja?

Petar. Svakako lakše, ako se prestanemo zavaravati.

Ana. Koliko briga, koliko nemira zbog te žene! Sada još da i to doživimo, da se pokaže nezahvalnom!

Petar. Nikada mi ne će biti jasno: rijetko viđaš ljepšu ženu od Olge; guši se u novcima; u očima joj više pameti nego . . .

Zoran. Dosta, dosta! Dojadili ste mi kao i ta ponosna . . . Što ima kćerka staretinara Grüna da bude ponosna? Da si samo vidio tu uobraženu, tu prepotentnu, tu bolesnu dostojanstvenost još i kod transporta, a vodili su je u smrt . . .! Ali, ali, gubimo vrijeme, vrijeme . . .!

Petar. S time ne pomažeš što stvaraš paniku! Poslušajte me, imam jednu ideju: Olgi bi za čas nestale sumnje, možda bi se čak morala izvinjavati.

Zoran. Ma što čekaš, kaži, pobogu, kaži! (*Spusti se u fotelju.*)

Ana. Hajde, kaži, tata!

Petar. Nažalost, ta mi ideja dolazi u obzir samo u tom slučaju, ako lice, koje je Olga vidjela na kolodvoru, nije Márkus, već neka treća osoba.

Osoba, koju je Olga manje poznavala od Márkusa.

Ana (razdraženo). Stidi se! Ovo mučenje već nije ljudski! Tražiš laž, da potkrijepiš svoje bolesne pretpostavke! I ta tvoja ljubomora ne doliči tvojim godinama!

Petar. O to po tom...! Ja znam da nije Márkus bio taj koga je Olga vidjela na kolodvoru. To je morao biti netko, tko je bio kadar da i odlučuje sudbinom Olge, a ne samo da intervenira kao Márkus. I zato sam uvjeren, da te Olga ne će optuživati da je nisi htio izbaviti iz transporta, već da si je ti dao otpremiti u logor, da je se oslobodiš!

Zoran. Laže, to nije istina!

Petar. Zašto ste tajili, da je kod transporta bio tvoj major Kunst?

Ana. Scene nam više ne doliče, a opet bi mi ih htio da prirediš.

Petar: Znači, bio je!

Ana. Nije bio! Znaj već jednom, otkad si izrazio želju da ga izbjegavam, iako si me bezrazložno sumnjičio, ja se nisam vidala s tim Nijemcem.

Petar. Istina, govorila si, da si na dan Olgine deportacije bila u Pešti, iako su te po gradu vidjeli s jednim Nijemcem u automobilu...

Ana. To pitanje smo već raščistili! Béla-bácsi ti je rekao, da sam bila kod njega u Pešti, pa prema tome, nisam mogla biti i ovdje i tamo. A da sam i bila, što onda? Što bi ti, konačno? Hoćeš li se razvesti ili što hoćeš?

Petar. Prestar sam da se razvedem, ali hoću da progovorim. A toga je tebe najviše strah! Da, da, jer bi se već jednom razbila ta aureola visoke moral-

nosti plemenitih Szatmári-Zsoldosevih, kojom tiraniziraš ovu kuću od prve naše bračne noći!

Ana. Gadiš mi se!

Zoran. Molim vas, ali molim vas . . .

Petar. Ima Zoran pravo, za sada o ovom dosta.

Mislim, da imamo jasnu sliku jedno o drugom.

Ana. Hajde, sine, zar ne vidiš da iz njega ne govori više razum, već uvrijeđena taština?

Petar. Da, ali pitanje moje uvrijeđene taštine rješava i pitanje Zorana. Jest, major Kunst rješava i moje i njegovo pitanje.

Ana. Mislim, sine, vrijeme bi bilo da me uzmeš u zaštitu!

Zoran. Dosta, mama, nemamo vremena da pitanju tvoje osjetljivosti dajemo prednosti pred pitanjem naše sigurnosti. Vrijeme je da otvoreno govorimo.

Ana. . . . Tako . . .? U redu, Zorane, u redu! I hvala! *(Pođe.)* . . . Ali . . .! *(Pogleda ga i ne nastavi, već ponosno digne glavu i izlazi.)*

7

Zoran *(Za njega je mučna pauza, jer ne zna kako bi započeo razgovor).* Znaš . . . *(Kad vidi da mu otac pije rakiju.)* Nije ti ljuta ta rakija? Znaš, mene prosto peče, meni je ljuta . . . Jest, tata, zaboravio sam ti reći, izgleda da ću ti ipak moći pripremiti onaj novac. Znaš, teško je išlo. Zadnjih dana je cijena dolaru osjetno pala.

Petar. Znaš, sine, nemoj sada da ti ovo izgleda kao da ja . . .! Ako ne možeš, nemoj mi dati. Iako bi mi novci mnogo trebali. Jest, eto, znaš, ja volim da stvari budu logične. Ne bih volio da se Olga ima o što, o bilo što zakačiti. Razumiješ li

me? ... Doista je ljuta ova rakija. Khm! Da da, nikako ne smijemo dočekati Olgu nepripremljeni.
Zoran. Naravno ... Iako je meni savjest potpuno čista.

Petar. Naravno ... A što i ne bi bila?

Zoran. Znaš, ipak bih volio da sve doznaš, da oci-jeniš kako će ona ... Hoćeš li mi dozvoliti, da ti ispričam cijeli slučaj?

Petar. Izvoli, izvoli, sine! Znaš, popij, daj, popij i ti jednu ... Tako, ljuta je, ali dobra.

Zoran. Khm, khm! Ljuta je, ali dobra ... Naime, znaš, eto, Olga se četrdesetdruge iznenada vratila iz Pešte. Nisam je očekivao, a imao sam posjetu. Bio je kod mene ... (*Ana je baš ušla i naslonila se na kamin.*) Bio je kod mene ... bio je kod mene ...

Ana. Ako baš hoće da mu lažeš, kaži da je bio major Kunst.

Zoran (*olaknulo mu, te brzo nastavi*). Kad ga je opet poslije vidjela, rekao sam joj, da mi je po-znanik s Univerze i da je obećao, da će se zauzeti za nju, ako bi kod nas došlo do progona Jevreja. Ma, sve bi bilo u redu, da ga nije vidjela kod transporta. Naime, znaš, ja sam stajao na peronu. To znaš da im nismo smjeli prilaziti, i pričinio sam se kao da ne vidim Kunsta. Bio je mnogo zauzet, pa me ni pogledao nije. I, znaš, onda je baš počela dovikivati: čas da joj pridem, čas da joj dodam čašu vode, a znala je da im ne smijemo prilaziti. Pa, reci, da sam joj prišao i da nie netko zbog toga ustrijelio? ... Znaš, sada se bojim, da me ona nije zvala zbog one čaše vode, već da me upozori na prisustvo majora Kunsta. Ali što sam mogao, kad im se nije smjelo prići! Ne?

Petar. A Kunst je nju mogao da pusti iz transporta?

Zoran. Pa vjerojatno! Ali ja ne mogu to zasigurno da znam!

Petar. Pa što mu nisi prišao, što ga nisi pitao?

Zoran. Ali, pobogu, što bi svijet rekao! Toliko njih na kolodvoru, pa da me vide s njemačkim majom? A vremena su već bila doista čudna, s jedne strane se Nijemci strateški povlačili...

Petar. Jest, jest! Zato ti je poručila, da te ni pogledati ne će ako se ikad živa vrati.

Zoran. Reci, tebi ne bi dosadile te njezine stalne prijetnje? Čas da će me napustiti, čas da će se razvesti, a ja zbog nje žrtvovao karijeru, sve podbogom! Vjeruj, ja ni pomisliti nisam mogao, da im prijeti opasnost po život!

Petar. Pa da, ti si mislio, odvest će ih, malo će da rade, i nikom ništa. Pa, konačno, rat je bio, za svakog je bilo poteškoća.

Zoran. Što misliš, kako će Olga? Hoće li vjerovati?

Petar. Hm...! A da li bi ti njoj?

Ana. Znači, tebi nije cilj da Zorana spašavaš, već da mi se svetiš zbog te svoje bezumne pretpostavke, da sam bila ljubovca tom Nijemcu!

Petar. Ja sam sebi uobražavao, kad doznam istinu, da će mi bar taština progovoriti kad mi je već ponos zamro. Ali, eto, čak ni glas nisam kadar da podignem, a kamoli ruku. Žalosna istina za... muškarca!

Ana. Petre, ti si za mene više nego li što i zamisliti možeš! Petre!

Petar. Oprosti...! (*Starom, ali usiljenom energijom.*) Dakle, nije važno hoćemo li Olgu uvjeriti, već da joj u sumnje unesemo sumnje. Za sada više ne ćemo moći. Budi ljubazan kao nikad, strpljiv, i imaj u vidu svoj krajnji cilj. Ali ni to ne gubi iz vida, da se ona vraća namučena, željna

nježnosti i ljubavi, iako će to skrivati. Tvoje je da osjetiš, kad je sazrio momenat, da se boriš za svoj bračni krevet.

Ana. Da, da, Zorane!

Petar. Jer to rješava sve! ... U prvom redu povedi borbu protiv njene tvrdnje, da je na kolodvoru vidjela majora Kunsta.

Zoran. Ali, tata, ona ga je vidjela!

Petar. Ona ga nije vidjela; ona je majora Kunsta u životu svega dva puta vidjela, pa ga se ne sjeća dobro.

Zoran. Ali, tata ...

Petar. Ponavljam, ona ne može biti sigurna da ga je vidjela na kolodvoru. Treba je uvjeriti, da to nije bio major Kunst, da je to bio čovjek, koji je eventualno bio sličan majoru Kunstu.

Zoran. Pa ... pa ... pa da! To nije bio major Kunst, već čovjek sličan majoru Kunstu! (*Pođe prema prozoru. Zadovoljan i već miran govori u sebi, pokatkad gestikulira. Vidi se da još uvijek razmišlja o Petrovoj ideji. Zatim gleda kroz prozor.*) ... Da, da! To nije bio on, to nije bio on ...!

Ana (*prišla je Petru.*) Petre, vjeruj, nisam takva kakvom me zamišljaš. Sve sam samo zbog njega ...!

Petar (*odmahne rukom i ne gleda u nju*): Ostavi! Možda ću s vremenom sam tražiti, da me uvjeriš, da me nisi varala.

Ana. Ne ću da te uvjeravam, to je istina!

Petar. Rekao sam ti, danas još nisam sklon da vjerujem.

Ana. Uvijek i uvijek taj Kunst. Vjeruj, Márkus mi je poručivao po njemu, i ništa više! Dvije tri riječi službeno, i ništa više!

Petar. I tada si samo dvije tri riječi trebala reći, pa bi Olga bila spašena.

Ana. Ali kad on...! (Pokaže na Zorana.)

Petar. On nije dozvolio?... Dobro sam naslućivao!
(*Dosjeti se.*) Ne, ne! Ne vjerujem ti! I sina si kadra da žrtvuješ, samo da sebe spašavaš!

Ana. Petre, vjeruj mi! Pa pitaj ga...!

Zoran (*zabavio se sam sa sobom. Sigurniji je, nasmiješi se, čak i zazviždi, ali se ne miče od prozora. Petar se odlučivao da li da mu priđe, a baš u to dolazi automobil. Motor prestane da radi pred kućom. Još se više nagne nad prozor, gleda van. Ogromno iznenađenje, vrlo zbunjeno*):
Tata! Ona je stigla! Olga! Ulazi u kuću!

Petar. Olga? (*Ani:*) ... Idi zaključaj vrata od blagovaonice, da bi morala ovuda ući. I ne miči se iz kuhinje sve dok te ne zovem. Idi već! (*Ana ga još časak gleda, sagne se i poljubi mu ruku. Izleti iz sobe.*) ... Zorane, ti uđi u njenu sobu. Ja ću vrata ostaviti odškrinjena. Dobro slušaj i ravnaj se prema našem razgovoru. (*Vodi ga prema vratima s lijeve strane. Prije nego što će Zoran izaći:*) Ne gubi iz vida, ona je imala dovoljno vremena da razmišlja o tebi. Ne znam, da li si joj dorastao!

Zoran: Misliš da će teško ići?

Petar. Ne brini, sad nas je već troje, a ona je sama.
(*Zoran izađe, a on pritvori vrata.*) ... Hja, sin mi je, a i ja sam u pitanju! (*Natoči rakije i ispija. Sjeda u fotelju okrenut od vrata otkud očekuje Olgu. Izvadi novine i rastvori ih:*) ... Hja, teška će biti borba. Ima sigurne karte, tu samo blef pomaže!

Z a v j e s a

TREĆI ČIN

Ista scena nakon nekoliko minuta. Sumrak se spušta..

I

Petar (sjedi kako se namjestio u drugom činu. Čim je čuo da se vrata otvaraju, prinosi čašicu ustima, ali ne ispija): Stanka, čim večera bude gotova, odmah da ste mi javili. Umrijet ću od gladi.

Ana (stoji u vratima): Ja sam, Petre. Još sam ti to htjela reći...

Petar (ljut, jer je očekivao Olgu. Prigušeno): Odmah da si izašla i da mi se nisi pojavila dok te ne zovem! (Okrene se i zauzme svoj predašnji položaj. Ana izlazi.)

2

Olga (uđe na vrata u desnom dnu. Stane na pragu kao čovjek, koji se nije nadao, da će još jednom vidjeti svoje. Pogledom obuhvati cijelu sobu. Uzdahne, klimne glavom i u to joj se pogled zaustavi na Petru. Koferčić ostavi kraj vrata.)

Petar (čuo je da je ušla. Maši se za čašicu, ali kao da je zauzet čitanjem, ne ispija. Sada već čuje

hod Olge, koja ostavlja neke paketiće na kofer.)
Stanka, čim večera bude gotova, odmah da ste mi javili. Umrijet ću od gladi. Da, i to! Neka je u kupatilu stalno pripremljena vatra. Olga nam može svaki čas stići, pa da joj možete što prije pripremiti vruću vodu. I neka je uvijek svježeg cvijeća u njenoj sobi. Znate da na to naročito pazi mladi gospodin. (*Ispija čašu.*)

Olga (*ravnodušno*): Ja sam, stari, ja. Olga.

Petar (*skoči i naročito iznenađeno*): Olga, Olgice, dušo moja! Ti si to? (*Prilazi joj i pun nježnosti joj ljubi ruke, grli je.*) Dušo moja, bolesnice moja, samo kad si stigla. Srce moje izmučeno, dušo moja premorena! Samo kad si tu, samo kad si kod kuće! (*Drži je za ruke kao da je želi gledati iz daljine.*) Lijepa si, divna si! Ali umorna! Ako je moguće, još si ljepša nego prije.

Olga. Ni ti nisi ostario.

Petar (*vodi je do fotelje*): Znam, znam, i kraj briga sam se sačuvao. No brige su samo još brige, a ne patnje kao tebi ove dvije godine. Joj, ne znam što bih! Hoću li prvo da javim našima ili da ispijemo čašicu za tvoj sretan povratak? To, to hajde, dušo!

Olga. Za sada bih voljela, da tvoji ne doznaju da sam stigla. S tobom bih se prije razgovarala.

Petar. Lako je za to, ima vremena!

Olga. Nema. Ne će biti. O važnim stvarima bih da govorimo, o Zoranu.

Petar. Ali što će mi reći Zoran, ako bude vidio... No ako baš ti želiš!

Olga. Sjedi! Dok se tvoji ne pojave, željela bih da si ti načisto s nekim mojim odlukama. Dozvoli, samo ću vrata zatvoriti. (*Pođe uratima na koja je ušla, pa ih zatvori. Tokom razgovora vidi,*

da su vrata, iza kojih je Zoran, otvorena. Zatvori i ta. Petar to ne primijećuje. (Možda me ne ćeš razumjeti, ne ćeš me htjeti razumjeti, a odobravati mi sigurno ne ćeš. Ja ipak moram biti iskrena. Eto, ja sam se u Zoranu... (Zatvara vrata iza kojih je Zoran) ja sam se u Zoranu razočarala. U njemu nisam ono dobila čemu sam se nadala. Vidjela sam ljude čiji život ima smisla, koji znaju zašto žive... Sjećaš se, Zoran mi se podsmjehivao, da sam salon-komunist. Ni sada ne znam što sam, ali uglavnom, ja više nisam voljna na dangubu.

Petar. Potpuno ti odobravam.

Olga. Nisam više voljna da računam, da živim za stvari...

Petar. Pravilno! Jer tko ima previše, taj je sputavan...

Olga. Dozvoli!

Petar. I taj nema slobodnog razmaha u životu!

Olga. Mnogo je tu suvišnog, nepotrebnog.

Petar. Hoćeš da ti pogodim misli? Znaš li ti, što ti je s palatom u Šenojnoj ulici? Danas je gimnazija. A sa šumicom? Danas je omladinsko odmaralište. A kudeljare i špiritana? Država radi s njima s našim pristankom. Dakle?

Olga. Slažem se, stari. Ali mi izgleda, da ti ne ćeš da shvatiš ono bitno o čemu ja govorim. Ja govorim o Zoranu! Za ove dvije godine sam sredila svoje uspomene, prozrela sam ga. Rezultat me je prenerazio!

Petar. Ne čudim ti se! (Kad mu Olga hoće upasti u riječi, govori još brže): Dozvoli! Četiri si godine bila udata za njega. Točno? Meni je sin već skoro trideset godina, a tvrdim, da ga poznajem tek unazad dvije godine. Čudiš se?

Olga. Ne interesira me.

Petar. Dušo moja, ovaj je rat s ljudi oprao mnoge ljage! Mnoge sakrivene osobine su došle do izražaja, koje nikada ne bi upoznali, da nije bilo ovog rata, ovih patnji, tolike nepravde! Ja moram da istaknem: Zoran sada i Zoran prije tvoje deportacije, to su dva čovjeka! Zoran je tek sada postao čovjek! Da!

Olga. Hm...!

Petar. Da, da! Jesi li ti ikada mogla i pomisliti, da je Zoran kadar da izloži svoju glavu najvećim opasnostima? Ne! Ni ja! Još te nisu ni odveli, već je stupio u vezu s partizanima. Ne ću da nabrajam, ali je pored drugih usluga tri puta dao po pet tisuća penga za Pokret. Zatim: po gradu su još borbe! Partizani nagnuli, a fašisti se još brane. Puca se, ori, kaos! Svi se skrivaju u podrumu. Ja vučem i Zorana da se skloni, a on ni da čuje! Weinera znaš.

Olga. No?

Petar. Vidio ga kroz prozor. Pojurio je za njim kao bez glave. Ja, njegov rođeni otac, ja sam gledao njihovu borbu. Uspjelo mu je, smlatio ga je, a mogao je poginuti.

Olga. On Weinera?

Petar. Da, on! Na front je htio kao dobrovoljac. Srećom su liječnici imali više pameti od njega. Uvidjeli su, da s tako bolesnom nogom ne bi otišao ni na desetak kilometara, a kamoli do... do pobjede!

Olga. Kad se sjetim njegova ponašanja kod mog transportiranja...

Petar. Znam! Znam, dušo! Mislila si, blago rečeno, pa to je nitkov! A, vidiš, on je jurio po gradu da iskoristi i zadnju mogućnost za tvoj spas.

U takvom kritičnom momentu svaka bi sentimentalnost bila neumjesna. Sav je novac nudio, ali nažalost bez uspjeha. Je li to Zoran koga si ti tu ostavila?

Olga (zbunjena): Naime, sve je to lijepo...

Petar. Čekaj! Vidi i dalje! Suradivao je s ovima. Ma, bio im je desna ruka. Prišao im kao demokrata, kao napredan čovjek, kao idealista s vjerom u konstruktivnost novog poretka. I? I ti misliš da su mu se ovi zahvalili? Vraga! Oprosti. Tako je razočaran, da mu je sada još jedina nada tvoj povratak. Zar bi ti bila kadra da ga potpuno razočaraš?

Olga. Naime, stari...

Petar. Ovog ti momenta još ne ću pričati o svemu. Ali se spremi, ni ti ne ćeš bolje proći...! Uzalud, draga, vama se ne vjeruje, vi ste izdanci buržoazije. Koristit će se vama, iscijediti vas, pa odbaciti. Ne ćeš dobiti priznanje što si im prepustila najamnu palatu i sve drugo, te milijunske vrijednosti! Daj im sve što imaš, podaj sve, još ni onda! Naći će nešto da ti prigovore kao i njemu, pa će...

Olga (budi joj se oprez): No, no! Meni, dragi moj, upravo ništa ne bi mogli da prigovore: Nema što da mi priznaju, ali ni da prigovore.

Petar. Misliš? Misliš ti da im ne bi bilo dosta da doznadu, da je pukovnik Márkus ulazio u ovu kuću? Nije on tebi dolazio, ali bi ipak tebi pripisali u grijeh! A da nam nije bio prijatelj, već nužno zlo, to je nesumnjivo. Znaš li ti, da je taj nitkov odbio da se zauzme za tebe, iako je imao odlične veze s Nijemcima?

Olga. Je li?

Petar. Sramota je, ali je Zoran čak i plakao pred njim. Pomisli, zgražao se, što se Zoran usudio zauzeti za Jevrejku, za tebe! Da, da! Kad je siromah Béla-bácsi to doznao, prosto se razbolio. A što je on mogao, kad je dolaskom Nijemaca ostao bez utjecaja!

Olga. A što se Zoran nije zauzeo putem njegova poznanika, onog Švabe?

Petar. Švabe? Švabe...?

Olga. No, svejedno! Bog bi i znao, gdje se u to vrijeme nalazio taj bandit. I bolje što svoj život ne dugujem jednom nacisti. A kako ste doznali da sam živa?

Petar. Smijat ćeš se, da nisi stavila zabranu na isplatu po čekovnom računu, možda ni do ovog momenta ne bismo znali za tebe!

Olga. Nisam ja stavila zabranu, već moj stric u Zürichu. Bojao se da nismo svi stradali, pa da ne bi došlo do zloupotrebe. Ah!! (*Skočila je iz fotelje. Uplašila se, jer je Zoranu brava iskliznula iz ruku, pa je škljocnula. A od toga se Zoran toliko uplašio, da je pustio da vrata lupe o dovratak.*) Joj, bože!

3

Zoran (ništa nije čuo što se u sobi razgovaraju, pa je pokušao da odškerine vrata.)

Olga (stoji prema Zoranu s rukama na grudima):
Ti?!

Zoran (snalazi se, pa pruža ruke prema njoj kao da je čeka u zagrljaj): Olga, Olgice...! Olga dušo, oprosti što sam te toliko prestrašio. Htio sam te iznenaditi. (*Prilazi joj.*) Dušo! (*Ona se povlači,*

pa je ne može da zagrlj, uspije mu uhvatiti je samo za ramena.) Olga, paćenice moja! Ti, ti si stigla, srećo moja?!

Olga (*vrlo mirno i ravnodušno*): Ja, Zorane, ja! Zdravo. (*Pruži mu ruku, koju Zoran miluje i ljubi, a ona izvlači.*) Hm! Nemoj...! Ne znam što bih ti prvo rekla, Zorane. Onda je najbolje glupost: još si uvijek lijep!

Zoran. To nisi trebala reći, to više nije važno. Nadam se, da ćeš u meni naći i vrednijih osobina... Sjedni, sretan sam, vrlo sam sretan, Olgice.

Petar (*na pojavu Zorana oblio ga znoj. Briše ne samo lice već i vrat. Na momenat je i njega zavarao odnos, pa poleti prema lijevim vratima i već s vrata*): Ali, djeco, i mami...! Mama, mamice, Olga nam je stigla!

Olga (*slegne ramenima i sjeda u fotelju.*)

Zoran. Vrlo te volim. Za tebe bih na sve bio kadar, cvijete moj napaćeni! (*Klekne kraj nje i ljubi joj ruke.*) Mnogo te više volim nego ikada; više nego kao djevojku, više nego kao ženu! Mnogo više nego li prije deportacije!

Olga (*izvuče ruku, zagladi kosu i sve trezvenije*): Pa to nije tako osobito teško, Zorane!

Zoran. Nemoj, dušo, i ta su naša trvjenja bila samo ljubav! (*Kad se Ana pojavi, on ustane.*) Mamice, moja mi je sreća stigla!

4

Ana (*uleti i prve joj se riječi slivaju sa Zoranovim*): Olgice, zar doista ti? Pa ni meni nisi htjela da javiš svoj dolazak? Srce moje napaćeno! (*Zagrlj je, te plačnim glasom*): Da samo znaš koliko mi

je bilo teško kad god sam se sjetila tvojih tegoba! (*Privuče joj glavu na grudi i miluje joj kosu.*)

Petar (vidi da se Olga strani, pa da se ne bi osjetila namještenost, odvlači Anu): No, no, bježi, mama! Pustimo mlade, da bar koju riječ progovore prije večere. (*Gura je od njih.*) Hajde, hajde u kuhinju. Tko je to čuo smetati mladima! Kad vide ovakvu babu, ni osjećanja im ne mogu nabujati.

Ana (dok je Petar odvlači): Jesi li vidjela, ljubomoran je! Čekaj! (*Izvuče se iz ruke Petra, pa priđe Olgi. Uzme je pod ruku i dovodi je do vrata. U samim vratima, leđima okrenuti od njih.*) Dođi samo za čas, dušo. Ovo ti moram reći, pa ću vas ostaviti na miru.

Zoran (kad su sami, Petru): Tata...! (*Pogleda prema Olgi, da ih ova ne bi čula.*) Vrata su bila zatvorena, ja ni riječi nisam čuo iz vašeg razgovora! Reci, što je bilo! Brzo!

Petar. Pobogu...! Uglavnom je sve u redu i...

Olga (okreće se prema njima još govoreći Ani): Dobro, dobro...! Zorane! (*Opet govori Ani*): Dobro, poslije ću, mama! Zorane...

Zoran (zbunjen pogleda Petra, pa Olgu i krene prema Olgi): Izvoli, srce.

Petar (pošao je da zatvori vrata koja su ostala otvorena iza Ane, te se vraća mladima.)

Olga (pođe u susret Petru i vodi ga van): Stari, ni u tvom prisustvu nam ne će iluzije nabujati! Hajde van!

Petar (htio bi da ostane, ali se pokorava): Imaš pravo. Ali da znate, ne ćemo vas dugo ostaviti

same. (*Pomiluje Olgu, a govori Zoranu.*) Samo kad si tu i kad je sve u redu. Hajde, izrazgovarajte se, ali neka je što manje riječi! (*Izlazi, a Olga zatvara vrata.*)

5

Zoran. Olgice, još me uvijek nisi poljubila.

Olga. A ne pretpostavljaš da možda i ne želim?

Zoran. Sada si baš kao kad sam te upoznao: rasna, prkosna, prekrasna, ponosna! Sjećaš se...

Olga (*sjedne i skida visoke cipele*): Nabile su mi noge ove gojzerice.

Zoran. Evo ti za čas papuča. Znaš li, da sam ti sve stvari sačuvao? Sve do zadnje uvezice. (*Ulazi u Olginu sobu i vraća se s papučama.*)... Ha! Znaš, moram se već sebi smijati koliko sam zbuđen. Bar ćeš mi vjerovati koliko sam sretan. (*Hoće da joj poljubi kosu, ali se ona izmakne.*)... Eto, prosto ne znam, što bih ti govorio. Toliko toga ima da ti kažem, a ne znam gdje bih započeo.

Olga (*pođe prema svojoj sobi*): Malo ću se umiti. Mogao bi tko da naiđe, a sva sam...! Pričaj, pričaj, Zorane, čujem ja.

Zoran. Ali i ti pričaj. Nije važno o čemu, samo da ti glas čujem. Tako osjećam, da sada sadržina ni nije važna.

Olga (*stoji u vratima*): A mene baš to interesira. Sve hoću da čujem, na sve hoću da se naviknem, i na stvari i na ljude.

Zoran. Zar i na mene?

Olga. Na tebe bi mi bilo najteže.

Zoran (htio joj pomilovati kosu, ali već i sam odustane): Ne ću ništa pogrešno da tumačim. Volim te, pa ću biti strpljiv, neobično strpljiv. Uvjeran sam, da će sve doći na svoje mjesto. (Kad je slegla ramenima i pošla u sobu): Ja vjerujem, a tebe ću uvjeriti...! (Ode i otvori vrata na koja je Petar izašao. Pogleda van, jer hoće da se nađe s Petrom.)

Olga. Pričaj, pričaj, čujem ja.

Zoran (zastao je usred sobe, otud vidi na oba vrata. Govori glasnije, da se Olga ne bi dosjetila, da je otišao s njenih vrata): Hoću, hoću, kako da i ne ću. Samo ne znam što bi te i interesiralo.

Olga. Sve i svako.

Zoran. Znaš li, da su ti još nakiti i svo zlato kod onog Barića? No, o tom nezahvalniku ću ti još mnogošta pričati. Valute sam uzeo od...

Olga. Nemoj o zlatu. O ljudima mi govori. O sebi.

Zoran (prišao joj bliže): Ma gdje da započnem?

Olga. Bilo gdje. Recimo tamo, kad su nas gestapovci vagonirali.

Zoran. Nemoj o tome. (Čuo je, da joj se glas približio, pa još više priđe njenim vratima) Dosta je tužnih dana. Ja bih...

Olga (stala u vratima, briše lice, ali se vraća): Oh, i ja bih, Zorane! Ali sada već pričaj o tome. Kad sam se sjetila, to bi me i interesiralo. Pričaj što bilo. Je li, zašto mi nisi smio prići, kad sam već bila u vagonu?

Zoran. Valjda ne pretpostavljaš, da nisam htio!

Olga. Vjerojatno nisi smio.

Zoran. Ali, dušo, to je već smiješno! Ako je smio Bikić, pa Ivankin muž, čak i onaj Barić, zašto se ja ne bih usudio? Nisam prišao, jer sam imao drugi plan. Moram ti reći, nije bilo ni malo

lijepo, da si mi po onom Bariću poručivala tako nepromišljene optužbe.

Olga. Je li? Možda. Da si prišao, sigurno ne bih.

Zoran. Čuo sam, da su poslije smjeli prilaziti...

Reci, zar nisu kao psi bjesnili dok sam ja bio na kolodvoru?

Olga. Oh, pa ti su još bili pristojni prema onima, koje sam poslije sretala na tom svom nesretnom izletu!

Zoran (vidi Petra u vratima, pa mu žuri u susret.

Tiho, prigušeno): Samo kad si tu! Što je bilo?

Zna li...

6

Olga (pojavi se u vratima, vidi Petra): Oh, pa i ti si tu?

Petar. Znaš, eto, naišao sam da čujem svoje golubove...

Olga (uzme ga pod ruku i izvede): Oni mogu sada i bez tebe, stari. Tako! I doviđenja! (*Zatvori vrata za Petrom.*) ... Da, da, Zorane, ovi su tu na kolodvoru još bili anđelčići prema ostalim čuvarima našeg izletničkog vlaka.

Zoran. No, lijepe mi pristojnosti, kad su stalno prijetili da će pucati!

Olga. A ipak nisu pucali.

Zoran (uzme joj obraze u ruke, ali mu ona skida ruke i sjeda): Znam, znam, trebao sam prići, i gotovo! Da sam prišao, oni bi pucali. Ali sam trebao prići, da moja ženica vidi, da ima muža junaka!

Olga (donijela je ogledalo, češalj, pribor za ruke i uređuje se): No, no!

Zoran. Vidiš, sad mi spočitavaš, a da su me ubili, očajavala bi misleći, da si ti kriva mojoj smrti . . .
Olga, poljubi me.

Olga. Prvo zato ne ću, jer još imamo mnoge neprečišćene račune, a drugo, što još ni malo ne želim. Inače, vidiš da se začehšljavam . . . Slušaj, da započnemo s tom čašom vode. Misliš ti, da si mi je dodao, da bi oni na otvorenom kolodvoru pucali?

Zoran. Možda još zbog te čaše vode i ne bi. Ali da su vidjeli da se razgovaramo? A ti si mi nešto htjela reći, je li?

Olga. Pa, naravno! Ako ti drugo ne bih rekla, zahvalila bih ti se na čaši vode.

Zoran. Olgice, zašto ova ironija?

Olga. Kakva te ironija spopala?!

Zoran. Misliš ti, da ja ne znam zašto si me zvala k vagonu? Znam ja dobro što si htjela, znam ja!

Olga. Hvala bogu kad si se samo dosjetio. Pa, svakako da sam ti još nešto htjela reći.

Zoran. Pa zašto onda ovo obmanjivanje?

Olga. Sada opet obmanjivanje! Ma, što je tebi? Otkud bi ti znao, što sam ti htjela reći?

Zoran. Da znaš samo, meni ni malo nije simpatična igra ove vrste! Ako imamo što da raščistimo, onda, molim, otvoreno i iskreno.

Olga. A imamo!

Zoran. No, vidiš, to volim! Znači, i ti si ga vidjela. Reci, zašto me onda ovim zaobilaznim putem ispituješ?

Olga. Što radim? . . . Koga sam ja to vidjela?

Zoran. Lijepo . . ! Znači, želiš mi se još i podsmijavati. Misliš ti, da meni nije jasno, zašto si me zvala k vagonu? Govori otvoreno, ja nemam

čega da se bojim. Zvala si me, jer si kod vlaka vidjela majora Kunsta, pa si mi to htjela da kažeš. A ja ti velim, taj čovjek, to nije bio on.

Olga. Ma, gluposti! (*Nasmijana*): Htjela sam ti reći, da mi je krivo što smo se svađali, jer tko zna, hoću li se živa povratiti.

Zoran. Što kažeš...? Pa što ne govoriš!

Olga. Hm...! Je li, što si ti to rekao, tko je bio kod vlaka? Major Kunst? Njega si spomenuo? Je li to onaj Švaba...

Zoran. Znaš, naime, to se čak i meni u prvi mah pričinilo. Ali, naravno, to nije bio on. Tek, onako pomalo, pomalo mu je bio sličan. I to možda više zbog uniforme.

Olga (*dosjeća se i prestane da se uređuje*): Ti! Pa doista mu je onaj Nijemac bio mnogo sličan! Misliš ti, da mu je samo sličan bio? Jesi li siguran, da to nije bio major Kunst?!

Zoran. Ma, isključeno! Ja tvrdim, da mu je taj samo sličan bio. I to jedva jedva!

7

Petar (*ulazi nasmijan*): Oprostite mi, djeco, Zoran mi treba za trenutak.

Olga. Joj, stari, ovo mi je već smiješno! Oprosti, tek je nekoliko minuta što sam stigla, a već koji put...!

Petar. Izvini, draga! Naime, i tebe se tiče. To sam samo htio reći, onaj Zoranov prijatelj, poznanik, onaj Švaba, zvao se Kunst. Mama veli, da je tako čula, da je još prije tvoje deportacije poginuo. (*Odlazi.*) Oprosti mi, dušo. Ne ljuti se.

Olga. Je li, zašto si ti odjurio s kolodvora?

Zoran. Pobogu, tražio sam da se zauzmu za tebe.

Olga. A ne zato, da ti ne bi skrenula pažnju na tu sličnost sa majorom Kunstom?

Zoran: Zar ti smiješ i pretpostaviti, da bih ja bio kadar, da zbog naših sitnih razmirica ne zamolim tog čovjeka, neka te izbavi iz transporta? Dobro što još i to ne ćeš reći, da sam ga ja nagovorio, da te otpremi u deportaciju. Znaš, Olga, na momente mi već izgleda kao da me optužuješ!

Olga. Zato te molim da mi pričaš. Ne tražim ja da se ti braniš, već da udovoljiš mojoj znatiželji. Hajde, pričaj!

Zoran. Kao lud, kao bez glave sam otrčao sa kolodvora, da se i u zadnji momenat zauzmu za tebe.

Olga. Je li...? (*stalna asocijacija je prekida.*) Je li, da je taj Švaba bio major Kunst, on bi me mogao izbaviti iz transporta!?

Zoran. Pa vjerovatno! A tko bi i znao! Nekad mi je bio dobar... Znaš, ja sam morao da odem, da tražim, kome bih se još mogao obratiti za tebe. Išao sam doktoru Szabadosu; tražio sam Pálfija, a u pukovnika Márkusa sam polagao zadnje nade.

Olga. Čujem, nije ti htio izaći u susret... Što ti je rekao, kad si govorio s njime?

Zoran. Nažalost, nije bio u gradu, bio je u Pešti. Béla-bácsi je govorio s njime.

Olga (*laganije i tiše, jer ga je prvi put uhvatila u laži*): Zar nisi ti govorio s njime, već Béla-bácsi...?! A što je s doktorom Pálfijem? Za Szabadosa znam da je poginuo.

Zoran. Pálfijs još nisu uhvatili, ali je proglašen za ratnog zločinca. Da samo ti znaš, koliko sam molio, koliko trčkarao, preklinjao za tebe! Jedino cifre bi ti mogle dati približnu sliku: sto i dvije tisuće penga sam potrošio, a opet ništa! Obećanja i svagdje nova obećanja, ali i nova plaćanja! Čak sam i jednom gestapovcu dao deset tisuća penga za putne troškove, a opet ništa!

Olga. A što s novcem nisi pokušao kod Márkusa?

Zoran. Pa on me je i uputio na tog gestapovca.

Olga. A maločas si rekao...

Zoran. Joj, dušo, ja već ne znam, ja već prosto ne znam, tko me je na koga upućivao i kome sam koliko plaćao! No, glavno je, da smo ostali u životu!... Olgice, daj, poljubi me već jednom!

Olga. Bolje nikad nego prije vremena. Vidim, otkad sam otišla, cijeli ste stan ispremještali, kao da se nikada ne ću vratiti. I ove tvoje dvije nemoguće slike si opet povješao.

Zoran. Opet će sve biti po tvojoj volji! Pomisli, svi su se vratili, godinu dana kako je rat završen, a tebe još uvijek nema. Mene ipak nije napuštala vjera, da ćeš mi se vratiti.

Olga. Je li...?! A što bi radio, da se nisam vratila? Ti se ne bi ponovno oženio.

Zoran. No, vidiš!

Olga. A i zašto bi, kad je baš dovoljno toga ostalo iza mene.

Zoran. Olga! Neumjesna ti je primjedba. Kad su te odveli, osjećao sam se kao napušteno pseto, a ti ovako samnom?

Olga. Je li, Zorane, stari mi je nešto spominjao partizane?

Zoran. No da ti se nije hvalio, da sam im davao novčanu pomoć? Pomisli kako mi je otac lakomislen! Predlagao je, da im dam petnaest tisuća penga!

Olga. Da, da, on dalekovidan. A koliko si im ti dao?

Zoran. I ovako još previše: tisuću penga. Još i sada imam njihove priznanice. Negdje sam ih zakopao.

Olga. No, da ih se ne bojiš izvaditi? Ne brini, ne će se Švaba povratiti.

Zoran. Rugaš mi se? Nisam baš takva kukavica kako ti to zamišljaš. Baš ti hvala! Lijepo mišljenje o svom mužu! Ja sam te živ htio dočekati, jer te volim, a ti ovako...?!

Olga. Kako, zar si ti već na kolodvoru znao, da ću se ja živa povratiti? Nisi ti, dragi moj, cijelog rata na drugo mislio, nego da izvučeš svoju živu glavu!

Zoran. Još ti jednom hvala! Ja sam tebe čekao, za tebe živio, tvoja mi slika lebdjela pred očima, tvoja me uspomena držala u životu...

Olga. Da li vjera u mene ili u moje vrijednosti? Haha! Moj gospodine, sebe si ti čuvao, da moje vrijednosti ne bi ostale bez uživaoca!

Zoran. Olga...! Što ovo ima da znači? Ja molim da mi razjasniš. Ne, ja prosto zahtijevam da mi razjasniš!

Olga. Hoću, Zorane, hoću! Eto, sve mi je ovo samo slučajno sinulo u glavu! I bolje da sam svoju sumnju odmah izrekla, nego da je to i dalje živjelo u meni, da je nabujalo, da me je trovalo.

Zoran. Reci, mrziš ti mene?

Olga. Hajde, ne budi smiješan! Tebe čovjek može da prezire, a ne da mrzi.

Zoran. Olga, Olgice, ti me prosto tjeraš u očaj! Pa, konačno, i bolje da sa mnom preživiš ove prenadražene momente. Ja sam ti muž, ja moram da trpim. Molim te, znaš, budi bar malo obazrivija pred našim prijateljima. Nemoj da slučajno pred njima ovako ispadneš!

Olga. Pred prijateljima...? Kojima, Zorane? Ja ih nemam, ja ih ne trebam! Bar ne ove dosadašnje.

Zoran. Naime, ja se, Olgice, u cijelosti slažem s tobom, u cijelosti! Uopće, draga, strašna je ova sredina, gdje ljude vežu samo interesi i nada, tko će koga bolje iskoristiti! Najradije bih s tobom van granica, daleko, daleko van naših granica! Volio bih da svojim rukama zaradim za naše svakidašnje potrebe. Vidjet ćeš, ako ostanemo ovdje, da će nas ovi prije ili poslije upropastiti. Da, da, vidjet ćeš! Jučer sam im još trebao, danas više ne; jučer su tek malo tražili, danas sve više; sutra će sve tvoje! Pa zar da dočekamo, da nam dinar po dinar uzimaju, da nam dnevno, korak po korak nište ugled i poštenje, a na koncu i živce? Doista, draga, zašto se mi tu mučimo, kad bi mogli kod tvog strica u Zürich?

Olga. A tvoji?

Zoran. Pa, dušo, oni su odrasli ljudi! I, konačno, muž prvenstveno pripada ženi! Pomisli strahote, da se ovi odluče da te uhapsu, da te maltretiraju! Ja to živ ne bih mogao podnijeti, a ovi su kadri na sve, i na najgore!

Olga. Joj, ovi pa ovi! Maločas stari, sada ti...

Zoran. Pa ti, dušo, ni pojma nemaš, da u ovoj državi nema te zasluge, koju će ovi priznati i poštivati! Nemoj meni vjerovati, pitaj moje, pitaj druge!

Olga. Ja sam drugo čula o ovdašnjim prilikama.

Zoran. Vidjet ćeš, drugo je stvarnost, a drugo ono što si ti čitala na propagandnim plakatima!

Olga. Znači, svi lažu?

Zoran. Olgice, pa ja sam živ primjer kakve su prilike kod nas! Ja! Čuješ? Ja! Slušaj: jučer su me još molili da se primim predsjedništva Fronte, a danas sam trebao biti izabran! Ali samo trebao! Znaš li što se desilo?

Olga. Našli su boljeg od tebe, pa su njega izabrali. To je bar razumljivo. No, čim su mislili i na tebe, znači da uživaš i neki ugled.

Zoran. Ugled? Gdje sam ja već od toga! Već ni povjerenja nemaju u mene, i to od jučer na danas!

Olga. Čudila sam se, da su i do sada imali.

Zoran. Kako to misliš?

Olga. Bukvalno. Kako su mogli imati povjerenja u čovjeka, koji im je neprijatelj?

Zoran. Ja? Ja da sam im neprijatelj? Ja?!... Pa i jesam, jesam! A ne pitaš, zašto sam im postao neprijatelj? Ne pitaš zbog koga? Zbog tebe, zbog tebe, Olgice!

Olga. Kako ti ponavljaš samog sebe! Uvijek i uvijek si moja žrtva, žrtva Jevrejke! Sa mnom je okrnjen tvoj porodični ugled, zbog mene te Mađari nisu imenovali za javnog bilježnika...

Zoran. Pa za koga ću se žrtvovati, ako ne ću za tebe?! Vidio sam, protiv tebe su! Kad jesu, i ja sam protiv njih!

Olga. Ovi protiv mene? Kako to, protiv mene?

Zoran. Sve su ti se spremali oteti! Ja sam spasavao. Tu sam im se i zamjerio...! (*Kad se Olga nasmijala*): Pa dobro, da se razumijemo, zar ti ipak nije

ugodnije, što si se vratila u svoj neoštećeni stan nego da si morala među gole zidove kakvog prihvatilišta?!

Olga. Reci, zar me ti baš doista samo bajkama želiš zabavljati?! Haha! No ipak, nešto čak i dobro nazrijevaš: ja sam došla da živim, ja bih željela da postanem čovjek.

Zoran. Oprosti, ali ovo su ipak prevelike riječi za ženu tvoje društvene sredine!

Olga. A previše prozirna ironija pokornog slugana moje društvene sredine!

Zoran. Jest, kad marksisti budu osnovali manastir za kapitalističke pokajnike, i ti ćeš se javiti za pitomicu, je li?! Ha! Pa, dobro, gospodo, ako ti baš toliko nije stalo do toga što imaš, zašto si se tako požurila, da staviš zabranu na svoj čekovni račun kod Federalne banke?

Olga. Oh... A tebi je mnogo stalo do toga novca, je li?

Zoran. Kao što bi svakome, koji treba da živi. Mi smo se tu mučili, oskudijevali...

Olga. I zato si se požurio, da iz mog tekućeg računa stvoriš svoj. Da li to zato, što si oskudijevao ili što si baš toliko žarko želio moj povratak?

Zoran. Molim, to je bila samo tehnička mjera.

Olga. Kao i falsificiranje mog potpisa? Tko me je potpisivao? Mama?

Zoran. Skrećem ti pažnju, da mi majku vrijedaš!

Olga. Ne ja, Zorane, već njeno djelo.

Zoran. Ti baš želiš da se mjerimo? Molim, onda odgovori: zar ti ne osjećaš kolika je to bila žrtva s moje strane što sam surađivao s ovima, što sam svoju savjest prilagođavao, svoje nazore mijenjao?! Jest, zbog tebe sam se uvijek odricao svoje

stojan svršetak za lijepog Zorana i njegovog taticu, vanrednog Hrvata, preko kojeg su još prije rata dostavljali novac za sentištovski iridentizam; i za njegovu sestru, za koju sam bila kurva, što sam vam dolazila u kuću, a nisam kao ona u svojoj sobi primala svoje obožavatelje; i za tvoju mamicu, za koju sam se pokazala nedostojna vašeg ugleda, jer joj nisam još bolje otvorila novčanik staretinara Grüna, da bi bezbrižnije mogla da izdržava kojekakve tupoglavce za pastuhske usluge!

Zoran (stajao je na jednom mjestu, a Olga mu se unijela u lice. Snažno je odgurne, baciivši je na pod.) Uh, pseto smrdljivo!

Olga (sruši se. Pridigne se i sjedi na podu. Promukla od ljutine). Tako dakle, gospodine?! Za ovu crtu naličja plemenitih Bertić-Zsoldosevih nisam znala!

Zoran. Olga, Olgice, Olga! Vrlo te molim, Olgice, molim te, oprosti mi, izvini! Ja se neobično stidim, meni je neugodno, ja, ja...

Olga. Ne dodiruj me!

Zoran. Olgice, ja, ja, ja sebe osuđujem u najvećoj mjeri! I ja bih bio kadar da...

Olga. (diže se i sjeda za stol). Jest, ti bi bio kadar na sve! Ti si i bio kadar na sve! Ti si bio kadar da ženu svog najboljeg prijatelja...

Zoran. To je laž!

Olga. Ti si bio kadar da me ženiš zbog novca...

Zoran. Ja sam te volio!

Olga (diže se od stola). Ti si bio kadar da mijenjaš partije i uvjerenja, da mijenjaš narodnosti kao zastave, da primaš srpske generale, mađarske pukovnike, švapske majore i nepoznate stričeve...

Zoran (kako mu ide, on se povlači). Ali, Olgice . . .!

Olga. Jest, jest, ti si na sve bio kadar, moj gospodine! I mjenicu da falzificiraš, i moj ulog da pokradeš, da svoj narod izdaš, mene da udariš, ti si kadar na sve! A kad si ovo bio kadar, ti si bio kadar da i mene pošalješ u logor!

Zoran. Lažeš, lažeš!

Olga. Jest, jest, da me pošalješ u logor, zlikovče!

Zoran. Ali sada već dosta!

Olga. Od vas i previše!

Zoran. Da znaš samo, da ćeš za sva ova sumnjičenja odgovarati!

Olga. Ne, ne! Ja ću optuživati!

Zoran. Lažima?

Olga. Je li major Kunst laž?

Zoran. Moj poznanik s univerze.

Olga. Govorio si, da će se major Kunst zauzeti za mene, ako bi i kod nas došlo do progona Jevreja. Major Kunst je to zato mogao obećati, jer je time odlučivao! Major Kunst je bio njemački agent, gestapovac. A on nam je dolazio, jer je agent dolazio agentu!

Zoran. Tko ti je rekao, ti . . .! Ne! To nije istina, da znaš samo, to nije istina!

Olga. Kukavče, pa priznao si! Sam si mi rekao! Ali pazi: ti si meni, a ja ću . . .!

Zoran. Ti ćeš šutjeti!

Olga (Opet ju je uhvatio za miške, ali se ona otrgne.) Pusti! Varaš se, gospodine, ja ne ću šutjeti! Ja ću još i za to tražiti dokaze, da je na dan moje deportacije bio kod tebe, da si me ti dao otpremiti u logor, da te ne bih napustila, da te ne bih mogla prinuditi da radiš!

Zoran. Ti ćeš šutjeti, ti ćeš mirovati! Ti ne ćeš ništa preduzimati, jer ću inače . . .!

Olga. Jer ćeš inače? Jer ćeš inače, gospodine Bertiću, na robiju! Haha!

Zoran. Ne ću, ne ću, gospodo, ne ću! (*Izvadi revolver i napuni ga.*) Ne ću na robiju, gospodo! Ubit ću te, ali i sebe!

Olga. Ti? Hahaha! Ti? Ti bi bio kadar da se ubiješ, ti, bijedniče?! Gdje ti je hrabrost za to? Ne vidiš da ti ruka drhti, ne vidiš da si podmukao, ali kukavica!

Zoran. Ja te molim da me ne izazivaš!

Olga. Izazivam? Ne, ne, daleko sam ja već od toga! Ja optužujem! Ti znaš da ja optužujem, znaš, zato te i jest strah! Jest, jest, drhtiš, bojiš se! Ubij me, pa ćeš se osloboditi briga, čak ćeš doći do svega moga! No, daj, eto, ubij me! To, to bi ti još samo doličilo!

Zoran. Olga, ja, ja . . .

Olga. Hahaha! Gospodine Bertiću, vas je neobično strah robije! Gospodine Bertiću, i treba da vas je strah! Jer ja ću, tako mi ovog dana, i ovima prikazati naličje ovoga izroda!

Zoran (*nije mucao što je uzbuđen, već što je htio dobiti u vremenu, jer je razmišljao o riječima Olge. Kad je Olga izgovorila zadnje riječi, on ih uopće nije slušao, već, kako mu ona prišla korak bliže, digno revolver i opali. Pauza između zadnjih riječi Olge i pucnja je osjetna.*)

Olga (*iznenađena pucnjem gleda ga, korakne nazad, još ga jednom pogleda, spušta glavu i sruči se kraj stola. Još jednom pokuša da digno glavu, ali joj padne na grudi.*)

Petar (na pucanj utrči s Anom). Pobogu, nesretniče!

Ana. Sine!

Petar. Što si uradio?!

Zoran (tek se onda zbunio kad je Olga prestala da daje znake života. Djelo je izvršio promišljeno, ali je dalje nemoćan za bilo kakvu odluku. Tupo zuri u Olgu. Kad se Petar i Ana ogłase, na trenutak i nervozno ih pogleda. Kod zadnjih riječi Petra, osjeti revolver u ruci, stavi ga na pisaći stol.)

Ana. Ti...?!

Zoran (Stanka i Marija su na njegove riječi već u vratima.) Ja... ja nisam htio.

Stanka (ništa ne razumije, još ne vidi Olgu. Kad je ugleda, ustrašena se priljubi uza zid.)

Marija (iza prvog usklika strave, nijemo zapomaže i s licem u rukama bakće s noge na nogu.) Aj...!

Ana (od usklika Marije se prestrašeno trgne. Nakon osjetne pauze pokazuje na Olgu.) U... umrla je... bože!

Petar. Ubila se... Ubila se sirotica.

Ana (instinktivno se hvata riječi Petra): Ubila se, ubila se...! Joj, bože mili, ubila se. Ubila se, bože mili, ubila se! Ubila se, paćenica moja, ubila se... bože, bože!

Stanka (osvješćavaju je riječi Ane, te ih sumnjičavo gleda. Krene prema Olgi.)

Petar (vidi znatiželjno i sumnjičavo ponašanje Stanke, pa da je zbuni i otkloni trenutnu sumnju). Stanka, brže, brže po liječnika i miliciju! Marija, i vi!

Marija (zbunjeno se okreće). Po liječnika?

Petar. Da...! Da! Idite već! (Marija izleti, pa Stanki, koja ide bliže pisaćem stolu gledajući Olgu.) Stanka, idite po miliciju!

Stanka (pokaže na telefon): Telefonom ću.

Petar. Ama, idite, idite!

Stanka (već je kod telefona i nervozno lista po telefonskoj knjizi). Telefonom ću!

Petar (osjeća da ga Ana prati, digne na nju pogled i opomene ju na prisustvo Stanke.)

Ana. Bože, što joj je bilo, bože moj, što joj je bilo! Tata, tata moj!

Petar (i ne obazire se na Anu, već gleda Stanku. Ona je našla broj, traži ga i diže slušalicu. U to im se susretnu pogledi. Odvuče svoj pogled prema Olgi) Sirotu, lijepo dijete moje!

Ana. Bože, bože moj, sirotica naša!

Petar (dok Stanka čeka da se jave na telefonu). Sirotica je bila živčano rastrojena.

Ana. Srce moje napaćeno. Olga, Olgice moja! Sine, vidiš svoju ljubljenu! (Zajeca i sjeda.)

Stanka. Halo, halo... Milicija?... Stan doktora Bertića, Kumičićeva 12. Molim vas, kod nas je...

Petar. Kažite, da je u živčanom rastrojstvu izvršila samoubojstvo.

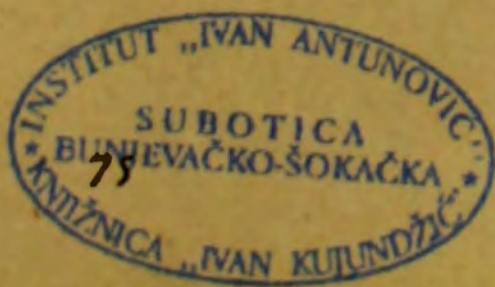
Stanka. Molim vas, molim vas, tu je supruga mladog doktora... (Pogleda na revolver na stolu i slobodnom se rukom maša za njim, dok gleda Petra.) Tu je supruga mladog doktora ubijena!

Petar. Luda, luda!

Stanka. Da, ubijena! (Vidi da je Petar pohitao k njoj, pa revolver pritisne na grudi kao da se boji

da će joj oteti. Nervozno.) ... Brzo, brzo do-
đite...! Da, ubijena je! Olgu Grün su ubili
njeni...!

Z a v j e s a

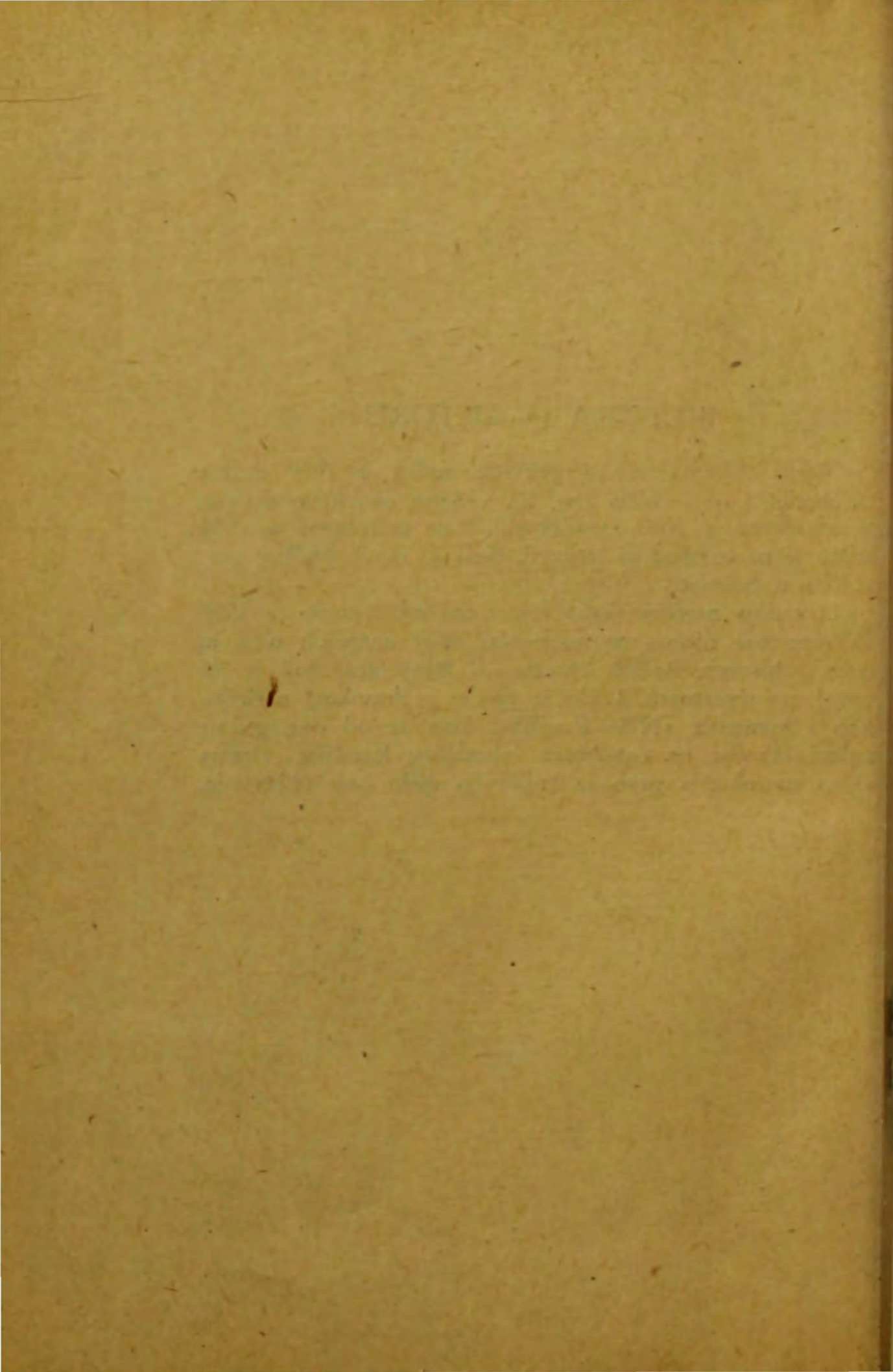
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

BILJEŠKA O AUTORU

Matija Poljaković, pravnik, rođen je 1909 godine u Subotici, gdje i danas živi. Za vrijeme okupacije aktivno je surađivao s Narodnooslobodilačkim pokretom, a 1944 otišao je na oslobođeni teritorij. Sada je tajnik Pučkog sveučilišta u Subotici.

Hrvatsko narodno kazalište u Subotici stavilo je 1950 na repertoar njegov dramatizirani splet narodnih običaja, igara i pjesama Bačkih Hrvata — Bunjevaca, koji je još uvijek na repertoaru. Djelo je pisano u ikavskom narječju, kao i komedija »Niko i ništa«, koja se od ove godine nalazi također na repertoaru subotičkog kazališta. Drama »Kao suncokreti« prvo je književno djelo koje objavljuje.

SADRŽAJ

Prvi čin	7
Drugi čin	29
Treći čin	49
<i>Bilješka o autoru</i>	77

Izdavač *Matica Hrvatska*
Zagreb, Matičina ul. 2
Za izdavača *Vjekoslav Kaleb*
Korektura *Ante Velzek*
Tiskanje dovršeno u svibnju 1952

POLJ

b

BUNJEVAČKO ŠOKAČKA KNJIŽN

DRAMSKA D U IZDANJU MATICE HRVATSKA

DIMOVIĆ: VOJVODA MOMČILO.

Tragedija u 3 čina.

DIMOVIĆ: KRALJEVIĆ MARKO.

Drama u 4 čina.

EURIPID: DRAME. 2 sveska, 920 str.

MOLIÈRE: IZABRANE KOMEDIJE.

OGRIZOVIĆ: U BEČKOM NOVOM

MESTU. Tragedija u 1 činu.

PLAUT: KOMEDIJE.

SHAKESPEARE: JULIJE CEZAR.

SHAKESPEARE: KAKO VAM SE
SVIĐA.

SHAKESPEARE: MNOGO VIKE NI
ZA ŠTO.

SHAKESPEARE: NA TRI KRALJA

SHAKESPEARE: OLUJA

SHAKESPEARE: RIKARD III.

SHAKESPEARE: UKROČENA

GOROPADNICA.

SHAW: ČETIRI DRAME.

*Navedena dramska djela, izašla u
izdanju Matice Hrvatske, imamo još
na skladištu.*

DRAMA I PROBLEMI DRAME

Ovaj Matičin zbornik o aktuelnim kazališnim pitanjima donosi cijeli tekst drame »Povlačenje« od Mirka Božića i eseje o suvremenim kazališnim pitanjima, kazališnoj kritici, povijesti i razvitku našega kazališta i dramske književnosti od naših najboljih teatrologa i kulturnih radnika: S. Batušića, M. Komba, M. Matkovića, R. Marinkovića, E. Šinka, Š. Vučetića, I. Hergešića i t. d. Zbornik su uredili: Joža Horvat, Slavko Kolar i Petar Šegedin. Str. 416

MATICA HRVATSKA

Zagreb, Matičina ul. 2.